

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

Přehledová studie výzkumů neuroticismu
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Suková

Psychologie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Lovasová, Ph.D.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 6. 4. 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Vladimíře Lovasové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnuté informace a cenné rady, které mi při zpracování práce velmi pomohly.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	4
TEORETICKÁ ČÁST	5
1 VYMEZENÍ NEUROTICISMU A SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ	5
2 PROJEVY NEUROTICISMU	11
ANALYTICKÁ ČÁST	14
1 POSTUP ANALYTICKÉ ČÁSTI	14
2 PŘEHLEDOVÁ STUDIE	15
2.1 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A ŽIVOTNÍHO STYLU	15
2.2 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A ZDRAVÍ	27
2.3 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A PARTNERSKÝCH VZTAHŮ	33
2.4 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A RODIČOVSTVÍ	37
2.5 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A PRACOVNÍCH ASPEKTŮ	40
2.6 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A KVALITY ŽIVOTA	45
2.7 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A POSTTRAUMATICKÉHO STRESU	48
ZÁVĚR	52
RESUMÉ	53
SEZNAM LITERATURY	54

SEZNAM ZKRATEK

zkratka	název
BFI	Big Five Inventory
BSRS-5	Five-item Brief Symptom Rating Scale
CIAS-R	Chen Internet Addiction Scale-Revised
CTI	Career Thoughts Inventory
DASS	Depression Anxiety Arousal Scale
DOPEN	Dotazník Psychotismus Extraverze Neuroticismus
DSM-III	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
EEG	elektroencefalografie
EPI	Eysenck Personality Inventory
EPI-Q	Eysenck Personality Inventory-Questionnaire
EPQA	Eysenck Personality Questionnaire for Adult
EPQ-R	Eysenck Personality Questionnaire-Revised
EPQ-R-S	Eysenck Personality Questionnaire-Revised Short Scale
IAT	Internet Addiction Test
ISI	Insomnia Severity Index
LPCIQ	Leiden Parent-Child Interaction Questionnaire
MIDI	Midlife Developmental Inventory
MMPI	Minnesota Multiphasic Personality Inventory
MPI	Maudsley Personality Inventory
NEO	Neuroticism Extraversion Openness
NEO-FFI	NEO-Five Factor Inventory
NEO-FFI-3	NEO-Five Factor Inventory-3rd version

NEO-PI-R	NEO-Personality Inventory - Revised
NOISEQ	Noise Sensitivity Questionnaire
NS	Neuroticism
PSS-SR	Posttraumatic Symptom Scale-Self-Report
PTSP	Posttraumatická stresová porucha
RELATE	Relationship Evaluation
SCL	Symptom Checklist
SDS	Social Desirability Scale
TLEQ	Traumatic Life Events Questionnaire
WHOQOL	World Health Organization Quality of Life

Úvod

Tématem této bakalářské práce je přehledová studie výzkumů neuroticismu. Tohle téma jsem si vybrala, jelikož mě problematika neuroticismu zajímá a chtěla jsem se dozvědět o tomto fenoménu více, zejména od zahraničních autorů. Zahraniční studie u nás nejsou tolik známé a je zajímavé zjišťovat, co všechno neuroticismus ovlivňuje. V této práci jsem také chtěla využít znalost angličtiny k překladu vybraných studií, a tím je zprostředkovat dalším lidem, čtenářům této práce.

Je známým faktem, že neuroticismus ovlivňuje životní spokojenost v mnoha oblastech. Některé z těchto oblastí jsou vybrány a prezentovány v této práci právě ve vztahu k neuroticismu. Prostředkem přiblížení tohoto vztahu jsou vybrané zahraniční studie, jejichž výzkum je přeložen do češtiny a shrnut v podkapitolách přehledové studie.

Tato práce je rozdělena na dvě části. V první teoretické je charakterizován neuroticismus a s ním související pojmy. Čtenář se také dozví, jak se neuroticismus projevuje, a to jak ve sféře somatické, tak i psychické.

V druhé analytické části je cílem vytvoření přehledové studie, která má prezentovat a porovnávat psychologické výzkumy o neuroticismu. Jsou zde popsány některé z aspektů lidského života, které neuroticismus ovlivňuje. Čtenář se dozví, na co všechno může mít neuroticismus vliv a jaké jsou jeho dopady na člověka. Vytváření přehledové studie předchází popis analytické činnosti, aby si každý mohl představit, co analytická činnost zahrnuje.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ NEUROTICISMU A SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ

Psychologický slovník vymezuje neuroticismus jako „*dimenzi osobnosti charakteristickou přibližně klinickým obrazem neurastenie (nervová slabost, dráždivost, únavnost atd.), která je součástí řady osobnostních testů*“ (Hartl, 1993, s. 121). Tato definice se může zdát velmi obecná a možná i to je důvodem, proč mnozí autoři stále vymýšlejí definice nové. Zejména autoři z oboru psychologie osobnosti se snaží neuroticismu přiřkládat stále větší váhu, jelikož neuroticismus rovná se rys osobnosti. Např. Milan Nakonečný (2009, s. 311) charakterizuje neuroticismus jako „*nestálé, lehce vyvolatelné a podnětům často nepřiměřené emoční reakce, kolísání nálad, neklid, zvýšenou senzitivitu, častou rozmrzelost či rozladěnost a přecitlivělost*“. Další významná osobnost české psychologie Marie Vágnerová charakterizuje neuroticismus jako „*obecnou reaktivitu, její přiměřenost vyvolávajícím podnětům, míru osobní vyrovnanosti spojenou s dispozicí k negativním emočním prožitkům*“ (Vágnerová, 2010, s. 93 - 94).

Eysenck oproti ostatním definoval neuroticismus velice stručně, a sice jako „*nedostatek integrace osobnosti*“ (Nakonečný, 2009, s. 311).

O neurotických poruchách psal již Sigmund Freud, ale byl to zmíněný Hans Jürgen Eysenck, kdo v druhé polovině 20. století jako první přišel s pojmem neuroticismus. Svým zkoumáním za pomoci posuzovacích škál a dotazníků dospěl ke třem základním složkám osobnosti. Konkrétně se jedná o extraverci, neuroticismus a psychoticismus. Člověk a jeho chování se dle Eysencka odvíjí od těchto tří složek a jejich individuální míry. Zatímco Eysenck považoval neuroticismus za faktor, který předchází neurózám, Raymond Cattell tuto teorii považoval za nesmyslnou a na místo neuroticismu postavil faktor zvaný úzkostnost. Z dnešního pohledu je úzkostnost a její projevy řazena právě pod neuroticismus. Pojmem synonymním k neuroticismu je labilita, a tak se v mnoha publikacích dočteme právě o Eysenckovu vztahu stabilita – labilita. Samotný Eysenck však v roce 1990 nedokázal zaručeně prokázat, že neuroticismus je jednou z vlastností temperamentu (Říčan, 2007, s. 66 - 67).

Neuroticismus však není předmětem zkoumání jen v oboru psychologie, ale i v oborech neurofyzologie, neuropsychologie a dalších. Autonomní nervový systém a jeho činnost jsou důvodem, proč tomu tak je. V souvislosti s neuropsychologií se využívá hlavně metoda elektroencefalografie (EEG), která zachycuje bioelektrické impulzy vznikající činností mozku v důsledku působení neuronů v mozkové kůře. EEG se provádí za pomoci elektrod, které se přiloží na povrch hlavy zkoumané osoby. S příkladným použitím této metody se čtenář setká v kapitole s názvem Přehledová studie (Kulišťák, 2011, s. 52).

Zejména amygdala, která je součástí limbického systému, ovlivňuje neuroticismus, a to hlavně v aspektech úzkostných stavů. Fungování amygdaly stojí na principu zesílení, buď negativního, nebo pozitivního druhu prožívání emocí. Lidé, kteří mají pravostrannou amygdalu, prožívají emoce více negativně, a poté si tak prožitky ukládají do paměti. K těmto lidem se řadí jedinci s vysokým skórem neuroticismu (Vágnerová, 2010, s. 52).

Neuromediátoři, neboli látky, které ovlivňují funkci neuronů, a potažmo celé nervové soustavy, mají také specifický vliv na míru neuroticismu. Dopamin umocňuje prožívání emočních reakcí na stresovou zátěž a posiluje tak míru citlivosti na tyto podněty (přecitlivělost), jež je spojena s projevy neuroticismu. Serotonin, pokud se vyskytuje v malé míře, napomáhá vyvolat deprese, pocity úzkosti a celkové negativní naladění osobnosti. Na neuroticismus má vliv i kortizol, jelikož při trvale zvýšené hladině tohoto hormonu dochází k emoční labilitě, úzkostem a jiným projevům, které se neuroticismu týkají. Funkce těchto mediátorů musí být podložena i dalšími faktory. Samotná vyšší míra hladin dopaminu, serotoninu a kortizolu nestačí na vytvoření vysoké míry neuroticismu (Vágnerová, 2010, s. 60 - 63).

Neuroticismem se zabývá i genetika, jelikož neurotičtí jedinci mají své dispozice dány určitou mírou dědičnosti. Eysenck uváděl až z 80 %, ale nynější autoři se kloní spíše k menším číslům (Říčan, 2007, s. 49).

Čeští autoři Drábková, Zvolský a Jiráček také zkoumali dědičnost neuroticismu a dospěli k číslu 50 %, jelikož dle jejich závěrů je neuroticismus stejně tak dědičný, jako ovlivňen faktory prostředí (Matoušek, 1986, s. 25 - 26).

Mnoho lidí zná neuroticismus jako jednu z oblastí tzv. Big Five, neboli Velké pětky, která je také nazývána Pětifaktorovou teorií osobnosti. Dnes patří mezi nejstudovanější teorie

osobnosti. Ale mnoho autorů má k tomuto a podobným faktorovým modelům postoj negativní, protože se jim zdá moc jednoduchý a nepoužitelný pro aplikaci na život. Základní tři faktory tvořil neuroticismus, extraverte, otevřenost ke zkušenosti a později k nim byly přidány ještě faktory dva, a to vstřícnost a svědomitost (Říčan, 2007, s. 116).

Každý faktor má svůj protipól na hodnotící škále a dle dosaženého skóre se hodnotí míra toho či onoho faktoru. Nutno dodat, že samotné faktory nejsou znaky patologických jevů apod., ale jsou to rysy každého člověka, které lze hodnotit jako normální. Až teprve vysoké skóre daného faktoru může naznačovat jisté anomálie. Protipóly jsou následující. U extraverte je to introverze, u svědomitosti autoritářství, u otevřenosti absorpce, která se dá konkretizovat jako strach z nových nápadů či stereotypnost, u přátelskosti agresivita a u neuroticismu emoční stabilita. Neuroticismus neboli negativní emocionalita má ale i pozitivní rysy, např. vysokou emoční inteligenci, schopnost soucítit s druhými. Ovšem to platí při dosažení vysokého skóre na hodnotící škále, v případě nízkého skóre může neurotický člověk být naopak necitlivý či líný (Koukolík, Drtinová, 2006, s. 48 - 49).

Každý z pěti faktorů obsahuje šest dalších konkretizujících rysů, které jsou také předmětem měření v osobnostních testech. U neuroticismu se jedná o „*sklon k obavám a strachu z toho, jak vše dopadne; sklon k hněvu, nepřátelství, zatrpklosti; sklon prožívat depresi, smutek a zoufalství; sklon k pocitům studu, rozpakům, trapnosti; sklon podléhat pokušením (alkohol, drogy, nákupy); sklon k panice ve stresu a psychickou zranitelnost*“ (Říčan, 2007, s. 117).

Dle modelu Velké pětky stojí neuroticismus na dvou základních rysech osobnosti, konkrétně se jedná o rys dráždivosti a rys odtažitosti. První je souhrnným označením pro podrážděné chování se sklony k vzteku, druhý (odtažitost) je rys zahrnující úzkosti, strachy a s nimi spojené obranné mechanismy (Vágnerová, 2010, s. 105).

Měření jednotlivých faktorů spočívá v sebehodnotících dotaznících. Testovaný jedinec se v nich hodnotí dle přiřazujících adjektiv nebo na hodnotící škále vyznačí stupeň, který odpovídá tomu, jak se dotyčný vnímá. Nejvíce Eysenckem zkoumaným faktorem byla extraverte, v jejíž definici se inspiroval výzkumy C. G. Junga, J. P. Guilforda či E. Kretschmera. V neurologických aspektech se pro zajímavost inspiroval experimenty I. P. Pavlova (Kolaříková, 2005, s. 46 - 48).

Jako rys osobnosti musí být neuroticismus zjistitelný, a to metodou dotazníkového testu EPI (Eysenck Personality Inventory), na kterou navazují další osobnostní testy a sebehodnotící škály. EPI byl jedním z prvních testů, který byl použit pro zjištění charakterových vlastností osobnosti, ale nejvíce byl zaměřen na faktor extraverze (Nakonečný, 2009, s. 307).

Eysenck nejprve přišel s testy, které měřily míru extraverze a introverze, a až kolem 50. let minulého století přidal dotazníky na zjištění neuroticismu. V České republice se využívá upravená verze Eysenckova testu s názvem DOPEN. Ten obsahuje 86 otázek, které nejsou zaměřeny jen na neuroticismus, ale i na extraverci, psychoticismus a zároveň zohledňují lži skór. Nabízené možnosti odpovědí jsou vždy dvě, jedna záporná a druhá kladná. Otázka, která se ptá na míru neuroticismu, je např.: „*Trápíte se často pro věci, které jste neměl udělat nebo říci?*“ (Vágnerová, 2010, s. 394).

P. Costa a R. McCrae vytvořili dotazník NEO Personality Inventory v roce 1985 na základě Velké pětky. O sedm let později vydali obnovenou verzi. Tyto NEO dotazníky se hojně využívají dodnes a jsou jedny z nejlepších pro zjištění míry všech pěti osobnostních rysů. U nás vyšly po roce 2000 se 60 otázkami, které testované osoby hodnotí na pěti bodové škále. Např. tvrzení „Často se cítím hůře než ostatní.“ klient hodnotí pro zjištění míry neuroticismu. Jestliže s tím souhlasí v plné míře a ohodnotí tvrzení pěti body na škále, naznačuje to vysokou míru neuroticismu u daného člověka (Vágnerová, 2010, s. 394 - 395).

Vysoká míra neuroticismu je častěji zaznamenávána u žen a s věkem se tyto rozdíly mezi pohlavími ještě prohlubují. Důvodem, proč tomu tak je, může být zaměření žen na emoční stránku vztahů, kdežto muži emoce tolik nevnímají a neřeší. Ženy také mnohem hůře snášejí pocity vzteku a nedokážou se snadno od těchto pocitů oprostit. Mužům naopak nedělá problémy relaxovat a nechat věci plynout, aniž by nad nimi donekonečna přemýšleli (Matoušek, 1986, s. 30 - 31).

Přestože je neuroticismus z jisté části dědičným jevem, důležitou roli hraje i okolní prostředí, zejména v době dětského věku. Dítě si určité neurotické projevy chování rodičů může zafixovat a samo se tak začít chovat. I různé stresové zátěže v dětství můžou ovlivnit

míru neuroticismu. S jistotou se však nedá tvrdit, že ten, kdo má jisté neurotické projevy chování v dětství, bude neurotickým člověkem i v dospělosti (Matoušek, 1986, s. 61).

Horneyová se ale klonila k názorům Freuda, Adlera a dalších, kteří tvrdili, že lidé si své neurotické chování přenášejí z dětství. Horneyová šla v těchto myšlenkách ještě dál a tvrdila, že neuroticismus je jakýsi stav, který rodiče přímo „přehazují“ na své děti. Zároveň ale vnímala neuroticismus jako nevědomou složku osobnosti a i její nevědomý vliv na ostatní. Neuroticismus nebrala jako zásadní problém člověka, jelikož věřila, že neuroticismus a jeho projevy může každý zmírnit sám, najde-li si např. blízkou osobu, která ho v jeho snažení bude podporovat (Drapela, 1997, s. 54 – 55).

Neuroticismus, stejně jako další osobnostní rysy, je charakteristikou spíše stabilní. Ačkoliv z faktorů Velké pětky se vyznačuje stabilitou nejnižší. Míra neuroticismu se prohlubuje zejména v adolescentním věku, kdy jedince ovlivňují těžká životní rozhodnutí, ale také např. vrstevníci. Později prochází určitou fází poklesu, kdy kolem 45. roku se míra neuroticismu lehce snižuje a opět narůstá v období počínaje 60. rokem života. Vysvětlení může spočívat v tom, že lidé se s přibývajícím věkem stávají více emočně stabilními, váží si svého zdraví a ví, jak důležité je nepodléhat stresu (Vágnerová, 2010, s. 132 - 133).

Neuroticismus se vyznačuje také odtazitostí k vnějšímu neznámému světu. Vysoká míra tohoto osobnostního rysu mnohdy zapříčiní, že člověk odmítne poznávat nové lidi, prostředí a je spokojený ve svém stereotypním světě, který je mu známý, a na který je zvyklý. Za to může hlavně strach z nových a neznámých věcí, které si neurotičtí jedinci dopředu označí jako nepříjemné, aniž by vůbec zkusili nové situace prožít (Vágnerová, 2010, s. 238).

Společně s extravertí a svědomitostí je neuroticismus osobnostním rysem, který značně ovlivňuje sebepojetí člověka. Ten se pak vidí negativně a jeho sebepojetí je velmi nestabilní a nejisté. Vysoká míra neuroticismu zapříčiňuje i zranitelnost a psychickou neodolnost jedince. To může mít za následek i vážné depresivní stavy neuroticismem ovlivněného člověka. Tyto negativní stavy může snížit vyšší míra svědomitosti (Vágnerová, 2010, s. 330 - 332).

Neuroticismus je pro své pesimistické složky vnímán jako příčina toho, proč lidé zauímají pasivní přístup k životu. Takový přístup se vyznačuje řešením situací z minulosti, které se

stejně změnit nedají, ale člověk se jimi neustále trápí a prožívá negativní emoce s tím spojené. Jakoby si chtěl schválně ubližovat. I takové chování neuroticismus podmiňuje. Vysoká míra neuroticismu a sklon k pasivnímu přístupu k životu zapříčiní, že lidé si myslí, že nemohou stejně nic ovlivnit a že nemá cenu se o cokoli snažit. Nemají žádné cíle, kterých by chtěli dosáhnout a vzhledem k takovému chování nemají ani mnoho blízkých osob. Když pak opravdu přijde těžká životní zkouška v podobě nějaké náročné životní situace, tito lidé rezignují a míra neuroticismu se může ještě prohloubit (Vágnerová, 2010, s. 358).

Obecně platí, že je lepší nízká míra neuroticismu, jelikož životní spokojenost, profesní úspěšnost, mezilidské vztahy, manželství a studijní úspěchy jsou postaveny na emoční stabilitě, nikoli labilitě. Neuroticismus také ovlivňuje zvládnutí životních rolí, např. role partnerské či rodičovské. Jestliže se člověk na určitou roli adaptuje dobře, může to posílit emoční stabilitu (Vágnerová, 2010, s. 117 - 118).

Klíčovým pojmem, který souvisí s neuroticismem, je úzkost. Je to „*emoce subjektivně vnímaná jako pocit neurčitěho ohrožení*“ (Matoušek, 1986, s. 99). Může být chronická či akutní, anebo se projevovat jako úzkostná dlouhodobější nálada. Od strachu se liší tím, že nemá reálný základ, čili konkrétní předmět, který by úzkost vyvolával. Od deprese se zas liší tak, že úzkostné obavy směřují spíše do budoucnosti člověka, kdežto depresivní stavy vedou člověka k minulým prožitkům. Somaticky se projevuje např. pocením, zrychleným tlukotem srdce nebo zvýšením krevního tlaku (Matoušek, 1986, s. 99).

Emoční labilita je provázena neustálou změnou nálad. Matoušek (1986, s. 115) charakterizuje náladu jako „*trvalý, zvolna se měnící emoční stav*“. Nálada v sobě zahrnuje i vnímání reality. Je-li toto vnímání zkreslené, nálada je v případě neurotických osobností špatná a i vnímání okolního světa bude horší, než by odpovídalo realitě. Nálada ovlivňuje momentální míru neuroticismu. Jestli je nálada špatná, neuroticismus a jeho projevy se dostávají na povrch, a člověk jedná pod vlivem tohoto osobnostního rysu. Nálada se může měnit v důsledku vnitřních změn člověka, anebo i v reakci na nějaký vnější faktor (Matoušek, 1986, s. 115 - 116).

2 PROJEVY NEUROTICISMU

Neurotický jedinec se vyznačuje neklidem, úzkostí, pocity viny, přehnanou starostlivostí, podrážděností, dětinským chováním, nízkým sebevědomím či pocity méněcennosti. Neuroticismus se může projevit i v oblasti somatické např. točením hlavy, závratěmi, vysokým krevním tlakem. Jak už název napovídá, lidé s vysokou mírou neuroticismu jsou spojeni s velkým procentem pravděpodobnosti, že se u nich rozvine určitá neuróza. Nejvíce se s neuroticismem pojí melancholici, kvůli jejich rezervovaným, nestálým, náladovým či pesimistickým projevům chování, které lze často hodnotit jako chování labilní. Bezstarostný, nenucený, čilý, hovorný a optimistický extravert je tak pravým opakem (Říčan, 2007, s. 67).

Není přesně ucelený seznam všech projevů neuroticismu, jelikož se přichází na stále nové a nové skutečnosti, které neuroticismus může ovlivňovat. Je důležité si uvědomit, že to, co v jedné kultuře lidé vnímají jako neurotické chování, v kultuře jiné může být naprosto normální. Na tyto kulturní rozdíly, i v chápání fenoménu jakým je neuroticismus, upozorňuje Karen Horney (2007, s. 12 - 13).

Neuroticismus se může projevit zesílením určité vlastnosti člověka, která je v malé míře prisuzována každému člověku. Např. každý občas přehání, podezřívá své okolí, je nerozhodný atd. Neurotický jedinec však může vykazovat vysokou míru těchto znaků, která se projeví podezříváním každého včetně osob blízkých, přidáváním nadbytečných smyšlených informací do každého příběhu či nerozhodností v jakékoli jinak běžné situaci. Osoba s vysokým neuroticismem si však tyto své zesílené vlastnosti nemusí vůbec uvědomovat (Horney, 2007, s. 17.)

Zesílené jsou i emoční projevy a vztahy. Neuroticismus, zejména u žen, je charakteristický vysokou vztahovou závislostí. Neurotické osoby se snadněji a ve velké míře upnou k milované osobě, o to hůře snášejí možnou ztrátu či např. nevěru těchto osob. S tím souvisí i těžké vyrovnávání se s případným odmítnutím, ať už v milostném životě nebo v pracovní sféře. Člověk potřebuje cítit a dostávat projevy uznání, třeba i v nadměrné míře, aby se cítil dobře. Pocity selhání jsou u vysoce neurotických jedinců na denním pořádku, i když nemusí být stoprocentně odůvodněné. Dále je charakteristické, že se lidé

cítí méněcenní, projevují se jako lidé s malým sebevědomím a přijetí komplimentu, ač to vyžadují, je pro ně nesnadné (Horney, 2007, s. 24 - 25).

Typickým projevem je také hypochondrie. Neurotici se v nadměrné míře strachují o své zdraví a možná i ze stresu z vymyšlených chorob pak mají opravdu somatické problémy. Vědci sice zjistili, že neurotici jsou více náchylní k různým nemocem, jelikož mají často oslabenou imunitu, ale za mnoho problémů si neurotický jedinec může sám. Neustálá tenze, úzkosti, stres apod. oslabují právě imunitu a stres je prokázaným faktorem při vzniku mnoha závažných onemocnění. Neurotický člověk nemá silnou vůli, a to bývá důvodem k snadnějšímu propadnutí závislostem než u ostatních lidí. Neuroticismus byl zjištěn u většiny kuřáků a jinak závislých osob. Jakmile se neurotická osoba dostane do určité závislosti, je pro ni těžké se z ní vymanit. Konkrétnější případy závislostí budou zmíněny v podkapitolách věnujícím se právě výzkumům neuroticismu ve vztahu k závislostem a zdraví.

V souvislosti se zmíněnou hypochondrií se u neurotiků vyskytují případy, kdy určité somatické potíže vidí u svých známých či v televizi a okamžitě nastane panická reakce, protože si dotyčný myslí, že se onemocnění týká jeho samotného. Osoba sice může mít stejné příznaky jako např. u nádorového onemocnění hlavy, ale stejně tak se může jednat jen o obyčejné bolesti hlavy způsobené stresem nebo migrénou. Jenže to už neurotickému jedinci nikdo nevymluví, že není smrtelně nemocný (Matoušek, 1986, s. 73).

Neurotické osobnosti, jakožto lidé s tendencí k negativnímu emočnímu ladění, se vyznačují tzv. emoční regulací. Projevuje se tím, že člověk s vysokou mírou neuroticismu se snaží za každé situace své emoce kontrolovat a nedávat je najevo. Tím se může jevit jako antisociální nebo podivínský. Naopak když se emoční regulace nedaří, neuroticismus podmiňuje afektované jednání s druhými, naprostou nekontrolovatelnost svých emocí, což má většinou negativní dopad na mezilidské vztahy, ale i na vztahy rodinné. Typickým znakem neurotických jedinců je cynismus, jelikož pro své pesimistické uvažování jsou přímo rodilými cyniky. Pro toto své chování může být pro neurotiky těžké najít si přátele, protože neustálé stěžování si na vymyšlené problémy nebude mnoho lidí chtít dlouho poslouchat (Vágnerová, 2010, s. 189 - 190).

Lidé s vysokou mírou neuroticismu mohou mít problémy i v zaměstnání. Přes všechnu úzkost a obavy nejsou schopni soustředit se na zadaný úkol a mají strach ze selhání, ještě než práci začnou. Vnitřní tenze jim dělá problémy soustředit se a neustále hledají nové ohrožující vlivy, i když žádné nejsou. Naopak mají-li daný přesně popsany postup práce, jsou schopni ji odvést dokonale. Neurotičtí lidé mají rádi pravidla a přesně dané podmínky, u kterých nehrozí možnost, že by se sami museli rozhodovat. To jim ovšem brání v obohacení vlastních myšlenek novými nápady, a proto nedosahují na vyšší profesní pozice (Vágnerová, 2010, s. 219).

Sebehodnocení ve vztahu k neuroticismu bývá negativní. Lidé se vidí v horším světle, než v jakém by opravdu měli. Nepomůže ani, když jim ostatní budou neustále opakovat, že jsou lepší, než jak se vnímají oni sami. Tento fakt je spojen s nízkou sebedůvěrou. Vysoký neuroticismus v lidech posiluje pocity, že na danou věc tzv. nemají a rovnou dopředu vše vzdají. Berou to přitom jako by v daném úkolu rovnou selhali. Mají tendence věci přeceňovat a rovnou prohlašovat „to je nad mé síly“, „na to nemám“ apod. (Vágnerová, 2010, s. 307 - 309).

Projevovat se neuroticismus může i v partnerském soužití. Neurotická osoba má např. pocit, že ji nikdo nemůže milovat a to neustále tvrdí i svému partnerovi. Je dost pravděpodobné, že takové chování partnera přestane bavit a s neurotickou osobou se rozejde. To je jen jeden z mnoha příkladů chování neurotického jedince ve vztahu. Dále se u neurotické osoby mohou objevit žárlivé scény, které opět mají počátek v nízkém sebehodnocení a vůbec se nezakládají na realitě. Neurotik si prostě nevěří, že je hoden nějaké lásky. Ne všichni samozřejmě, ale u většiny se takto vysoká míra neuroticismu projeví. Když už partnera získá, často se k němu upne a stane se na něm citově závislý. To znamená, že udělá cokoli, co si druhý partner bude přát a stane se osobou velmi submisivní, ale hlavně, že bude mít pocit, že ho někdo miluje (Horney, 2007, s. 78).

Neuroticismus se projeví v míře reakce na odmítnutí. Neurotické osoby těžce nesou jakýkoli nesouhlas a odmítnutí vůči jejich osobě. Horneyová tvrdí (2007, s. 87), že to berou jako osobní křivdu a špatně se s ní vyrovnávají. Druhou možnou reakcí na odmítnutí může být sebeobviňování, kdy člověk neustále přemýšlí, kde on sám udělal chybu a dojde k závěru, že je vlastně všechno jeho vina, i když tomu tak není (Horney, 2007, s. 147).

ANALYTICKÁ ČÁST

1 POSTUP ANALYTICKÉ ČÁSTI

Na začátku analytické části bylo nutné vybrat potřebné odborné databáze, ve kterých lze nalézt články související s neuroticismem. Pro tuto bakalářskou práci byly využity databáze EBSCO, Web of Science a ScienceDirect, přičemž nejvíce použitých článků bylo nalezeno na EBSCU, nejméně použitých na Web of Science. Přihlášení do těchto databází bylo umožněno díky spolupráci Západočeské univerzity s těmito elektronickými informačními zdroji a konkrétně byla využita možnost vzdáleného přístupu do databází.

Do vyhledávacího pole byla postupně zadávána různá vyhledávací hesla. Zadávání bylo nutné v angličtině, jelikož většina článků je publikována právě v anglickém jazyce. Nejprve byla zadávána hesla jako: neuroticism, neurotics, psychic lability, Big Five. Jenže např. v databázi EBSCO při vyhledání pojmu neuroticism, bylo zobrazeno přes 17 a půl tisíce článků. Bylo proto nutné vyhledávací hesla upřesnit. Vyhledávací heslo vždy obsahovalo slovo neuroticism a k tomu byla přidána určitá životní oblast, která neuroticismem mohla být ovlivněna. Konkrétně šlo o hesla: neuroticism and sleep, neuroticism and addiction, neuroticim and health, neuroticism and children, neuroticim and woman, neuroticism and academic achievement a neuroticism and partner. Při vyhledávací činnosti byly použity i jiné vyhledávací výrazy, ale ty nepřinesly žádné použitelné články.

Po zadání zmíněných vyhledávacích hesel databáze zobrazila všechny různě související články. Většinou byly vybrány ty nejnovější nebo nejzajímavější. Dle vyhledávacích hesel byly později utvořeny názvy podkapitol přehledové studie, přičemž vždy jedna podkapitola zkoumá skrze vybrané články jednu životní oblast, která je spojena s neuroticismem. Podkapitoly zahrnují nejméně 3 studie, které se dané problematice věnují z odlišných pohledů. Jelikož jsou všechny články originálně v anglickém jazyce, bylo nutné je přeložit do jazyka českého. Po překladu došlo k formulaci myšlenek a sepsání vybraných studií. Celkem bylo v této práci použito 35 článků, které obsahovaly poznatky i z jiných výzkumů, a některé z těchto poznatků byly také použity.

2 PŘEHLEDOVÁ STUDIE

Následující podkapitoly se zaměřují na vybrané aspekty života, které neuroticismus ovlivňuje. Každá vybraná životní oblast je popsána prostřednictvím několika zahraničních výzkumů, které jsou vždy prezentovány mimo jiné skrze autory výzkumu, použitou metodu a výsledky studií.

2.1 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A ŽIVOTNÍHO STYLU

Neuroticismus a spánek

Spánek je důležitým faktorem pro člověka. Do jaké míry neuroticismus ovlivňuje kvalitu spánku a jiné jeho aspekty bude shrnuto v této kapitole. Díky vybraným studiím, které se vztahu mezi neuroticismem a spánkem věnují, mohou být prezentovány výsledky jejich zkoumání.

Prvním vybraným aspektem spánku jsou noční můry a děsy, které za život potkají snad každého člověka. Někteří autoři (Bixler aj., 1979; Janson aj., 1995; Stepansky aj., 1998) ve svých výzkumech uvádějí, že 3 až 5 % dospělých lidí trpí nočními můrami. Němečtí autoři Michael Schredl, Christine Landgraf a Oxana Zeiler v roce 2003 vytvořili studii, která zkoumala vztah mezi neuroticismem, stresem z nočních děsů a častostí jejich výskytu. Noční můry jsou sny, které si člověk zapamatuje, mohou se vracet a spícího člověka vytrhnou ze spánku. Čímž se liší od pouhého špatného snu, který člověka neprobudí. Již v roce 1992 si Berquier a Ashton všimli souvislosti mezi neuroticismem a frekvencí nočních můr. Mnoho dalších studií a autorů následovalo, ale nikdo nepřišel s hmotným důkazem jejich tvrzení. Až v roce 2002 Levin a Fireman dokázali, že opravdu existuje vztah mezi vyšší mírou úzkosti a častým výskytem nočních můr. Stále ovšem nezahrnuli do svého výzkumu neuroticismus (Schredl aj., 2003).

Nightmare Frequency, Nightmare Distress and Neuroticism je studie, která vychází z předchozích jmenovaných a z jejich zjištění. Autoři se hlavně snažili zjistit, jestli se vztah mezi neuroticismem a frekvencí nočních děsů zásadně liší od vztahu mezi neuroticismem a stresem z nich způsobeným. Dalším předmětem zkoumání bylo odstranění jedné

proměnné a následně dopad na vztah ostatních proměnných a neuroticismu (Schredl aj., 2003).

Častost výskytu nočních můr byla měřena na osmi bodové škále, přičemž 0 se rovnala žádnému výskytu a číslo 7 bylo ekvivalentem pro několik nočních můr týdně. Němečtí autoři dále využili tzv. Belickiho škálu, která měří následky nočních děsů na bdělý život. Speciálně pro tento výzkum autoři použili i škálu o šesti bodech, která měřila emoční dopad nočních můr. Např. emoční intenzitu po probuzení, stres z noční můry, obavy nebo důsledky noční můry projevované v náladě člověka (Schredl aj., 2003).

Výzkumný vzorek tvořilo 56 studentů Mannheimské univerzity s věkovým průměrem 23,4 let. Účastníci byli převážně ženského pohlaví (44), ale našli se i mužští zástupci (12). Osm lidí vypovědělo, že nikdy neměli noční můry, a byli proto vyřazeni z testování stresu z nočních můr. Po vyřazení dalšího účastníka z důvodu nedokončeného testu, zbývající testovaný vzorek zahrnoval 47 osob. Jejich průměrný věk byl 22,9 let. Výsledkem v testu častosti výskytu nočních děsů byli pouze dva studenti, kteří zažívali noční můry každý týden. Většina skupiny se potýkala s nočními můrami párkrát do roka. Belickiho škála a škála častosti výskytu nočních můr byly značně spojené s neuroticismem. Dá se říci, že čím více neurotická osoba, tím více nočních děsů prožije. Naopak intenzita a následný stres z nočních prožitků s neuroticismem tolik nesouvisí. Větší důkaznost má tedy vztah neuroticismu a častosti výskytu nepříjemných nočních prožitků. Vynechání proměnné, která představuje častost výskytu, má vliv na následný vztah neuroticismu a stresu z nočních můr. Na druhou stranu, když se vynechala proměnná představující stres v souvislosti s nočními děsy, vztah neuroticismu a častosti výskytu se nezměnil. To je dalším závěrem této německé studie. Lidé s vyšší mírou neuroticismu mají větší problém se s noční můrou vyrovnat, popřípadě nechtějí hledat odbornou pomoc (Schredl aj., 2003).

Druhým aspektem spánku, kterým se zabývají naopak australští autoři, je vliv neuroticismu na nespavost. Výzkum s názvem *The role of neuroticism in insomnia* je dílem tří autorů, jmenovitě Clinta G. Gurtmana, Rachel McNicolové a Jane A. McGillivrayové. Patří mezi novější výzkumy 21. století, jelikož byl publikován v roce 2013. Nespavost není problémem malé skupiny lidí, ale podle odhadů postihuje až třetinu

celé dospělé populace (Gurtman, McNicol, McGillivray, 2013). Již v minulém století se objevovaly výzkumy zaměřené na příčiny nespavosti a na její souvislost s psychologickými rysy jednotlivce. Australská studie se zabývá především neuroticismem, jako klíčovým faktorem vzniku nespavosti.

LeBlanc aj. v roce 2007 zjistili vyšší skóre neuroticismu a nižší míru extravertze u jedinců, kteří měli problém s nespavostí. Singareddy aj. (2012) posunuli výzkumy neuroticismu dále, když zjistili, že neuroticismus je jedním z faktorů, které podmiňují nespavost chronickou. Přestože byl již vztah neuroticismu a nespavosti dříve zkoumán a byly zjištěny propojující vazby mezi těmito fenomény, studie Australanů měla za cíl zjistit, zda neuroticismus způsobuje nespavost přímo, nebo je-li jen jedním z mnoha nepřímých faktorů. Dalším cílem tohoto výzkumu bylo zjištění, jestli neuroticismus může ovlivnit i jiné spánkové návyky člověka a související problémy (Gurtman, McNicol, McGillivray, 2013).

Účastníky výzkumu byli lidé z psychologických poraden a klinik, zejména se zaměřením na poruchy spánku. Věkové rozmezí bylo mezi 18. a 60. rokem života a všechny zúčastněné osoby měly alespoň minimální symptomy nespavosti. Ti, kteří měli i jiné poruchy spánku, byli z výzkumu vyloučeni. Po vyloučení dalších účastníků z mnoha různých důvodů, zbylo 88 osob jako výzkumný vzorek. Konkrétně 59 žen a 29 mužů se zúčastnilo tohoto zkoumání. Průměrný věk byl 35 let, a více než polovina zkoumaných osob byla v zaměstnání. Zbytek tvořily osoby buď nezaměstnané, nebo ještě studující (Gurtman, McNicol, McGillivray, 2013).

Pro výzkum byl použit tzv. ISI (Insomnia Severity Index), který měřil vnímání problému nespavosti konkrétním jedincem. Dále byly využity online psychologické testy a dotazníky, šestnácti bodová škála na měření poruch spánku, test zaměřující se na negativní emoce (DASS) a škála měřící míru emocí před usnutím. NEO-FFI-3 je test, kterým byly měřeny psychologické aspekty člověka dle Eysenckova rozdělení. Jedním z těchto aspektů je neuroticismus. Analýza všech dat přinesla výsledek, kterým bylo zjištění, že neexistuje žádný přímý vztah mezi neuroticismem a ISI. Tedy to, jak člověk subjektivně vnímá projevy nespavosti, nesouvisí s mírou neuroticismu dané osoby. Farmakoterapie neuroticismu může mít pozitivní vliv i na léčbu nespavosti. Tyto dvě oblasti jsou velmi

úzce propojené a léčba obou bude jistě více zkoumána v budoucnu. Také byl potvrzen již známý fakt, že neuroticismus ovlivňuje míru nespavosti a další poruchy spánku. Autoři ovšem upozorňují, že výsledky mohly být odlišné, kdyby byl použit standardní test v papírové podobě (Gurtman, McNicol, McGillivray, 2013).

Neuroticismus, jako jedna z oblastí tzv. Velké pětky, je spojován s úzkostí, nervozitou a spíše negativními emocemi. I proto byl vybrán jako téma amerického výzkumu v roce 2011, který se zaměřoval na vztah dětské úzkosti a kvality spánku dospělého člověka, kde neuroticismus byl zkoumán jako podmiňující faktor. Autory jsou Holly J. Ramsawh, Sonia Ancoli-Israel, Sarah G. Sullivan, Carla A. Hitchcock a Murray B. Stein.

Jedna z hlavních hypotéz, které autoři testovali, byla, že dětská traumata a úzkosti mají vliv na poruchy spánku v dospělosti. Další hypotéza se zaměřovala na teorii, která předpokládala silnější vztah mezi proměnnými u žen. Poslední, pro tuto práci nejdůležitější hypotézou, byl neuroticismus a jeho role v dané studii (Ramsawh aj., 2011).

Přes tři stovky studentů univerzity v San Diegu představovalo výzkumný vzorek. Přesně 327, z toho 91 mužů a 236 žen. Nejprve vyplnili hromadný dotazník a později byli pozváni ke konkrétnějšímu testování, které zahrnovalo počítačové testy a doplňující dotazníky. Testovaní lidé vyplňovali dotazníky týkající se dětských traumat, kvality spánku a samozřejmě neuroticismu. Podle výsledků byli studenti rozděleni do dvou skupin, z nichž jen jedna byla dále využitelná pro další výzkum. Tato skupina o 67 lidech zahrnovala studenty, kteří v testech vykazovali vysokou míru úzkostlivosti (Ramsawh aj., 2011).

Výsledky výzkumu byly zajímavé. Více než polovina testovaných se potýkala s problémem kvality spánku. Hypotéza, která předpokládala větší vliv dětských traumat na kvalitu spánku u žen, se nepotvrdila. Související neuroticismus nemá rozdílné genderové charakteristiky, ale testovaná hypotéza přinesla opak předpokládaného výsledku. Studie prezentovala výsledek, že muži jsou ti, kteří jsou svými dětskými úzkostmi více ovlivněni, co se kvality spánku týče. Tento výsledek ovšem odporuje dříve publikovaným studiím, které se tímto tématem zabývaly. Bader aj. v roce 2007 neprokázali žádné rozdíly mezi muži a ženami. Koskenvuo aj. v roce 2010 byli v naprosté opozici vůči této americké studii, jelikož tvrdili, že ženy jsou tím více ovlivněným pohlavím. Negativní zážitky z dětství

(šikana, pohlavní zneužívání apod.) jsou přímým důvodem vzniku poruch spánku u dospělého člověka. Tato dětská traumata znásobila neuroticismus jedince, který je tak nepřímým faktorem při vzniku poruch spánku u dospělé populace. Samotné problémy s kvalitou spánku u dospělých, kteří se v dětství setkali s úzkostí, ještě umocňuje již velký stupeň neuroticismu (Ramsawh aj., 2011).

Výsledky studie mohly být rozdílné, kdyby byli jako výzkumný vzorek využiti starší lidé, a ne studenti s průměrným věkem kolem dvaceti let. Američtí autoři se shodují s rakouskými, kteří v předchozí prezentované studii tvrdili, že při léčbě nespavosti se může přijít na související léčbu neuroticismu (Ramsawh aj., 2011).

Špatná kvalita spánku je spojována se zvýšenými fyzickými i psychickými problémy a dokonce s větším smrtelným rizikem. Spánek jakožto každodenní nutnost byl zkoumán v souvislosti s diabetem, obezitou, kardiovaskulárními onemocněními a mnoho dalšími. Ne mnoho autorů se však zabývalo spánkem v kontextu psychologie osobnosti. Dlouhodobě se potvrzuje, že dlouhé a naopak i příliš krátké časové úseky strávené spaním nejsou pro člověka dobré. Opět jsou jim přičítána vyšší smrtelná rizika. Studie, která vznikla stejně jako předchozí v Americe, zkoumá dvě oblasti Velké pětky a jejich vztah ke spánku. První oblastí je svědomitost. Té je přičítáno snížené smrtelné riziko, jelikož svědomití lidé o sebe více pečují a starají se o své zdraví. Tato oblast v této práci není důležitá. Neuroticismus a jeho zkoumání je to, co je zde podstatné. Američané Katherine A. Duggan, Howard S. Friedman, Elizabeth A. McDevitt a Sara c. Mednick v roce 2014 publikovali studii *Personality and Healthy Sleep: The Importance of Conscientiousness and Neuroticism*, která je, na rozdíl od dříve prezentovaných, studií zaměřenou na spánek jako celek.

Samotný neuroticismus nemusí mít na kvalitu spánku zásadní efekt, ale když se zkombinuje se špatnou hygienou spánku a typem člověka, jeho vliv se znásobí. Neurotické osoby spadají do kategorie večerních typů člověka. Čímž se myslí, že jsou více aktivní večer než ráno. Již samotný typ člověka, který je více aktivní večer, naznačuje špatnou hygienu spánku, na příklad pozdější ukládání se ke spánku nebo pozdní vstávání. S čímž souvisí celodenní ospalost a únava. S vyšší mírou neuroticismu je téměř jisté, že se takovýto jedinec bude potýkat s poruchami spánku. Studie amerických autorů se jako

jedna z prvních zaměřila na vztah Velké pětky a hygieny spánku, typem člověka, ospalostí a v podstatě na všechny aspekty se spánkem související (Duggan aj., 2014).

Výzkumným vzorkem zde byli opět studenti univerzity. 436 studentů bylo poučeno o správném odpovídání na online dotazníky, které anonymně vyplnili. Studenti měli odlišné etnické kořeny a socioekonomický status. K měření osobnostních vlastností byl použit BFI test, který obsahoval 44 položek. Čím vyššího skóre v jednotlivých částech studenti dosáhli, tím více byl vyhraněn jejich testovaný osobnostní rys. Typ člověka dle aktivity byl testován Horne-Östbergovým dotazníkem, který měří večerní či ranní aktivitu. Použitý Index hygieny spánku zahrnuje otázky subjektivně hodnotící spánkové návyky člověka. Ve výsledcích zmíněných testů se naprostá většina studentů nacházela ve středu měřících škál (Duggan aj., 2014).

Závěr této studie je, že vyšší míra neuroticismu je spojena spíše s večerním typem člověka, horší spánkovou hygienou, horší kvalitou spánku a samozřejmě s následnou ospalostí. Všechny tyto závěry byly očekávané, ale po publikaci této studie byly již odborně dokázané a ověřitelné, což je hlavní přínos americké výzkumné práce.

Neuroticismus a závislosti

Výzkumům neuroticismu se věnovali autoři i v severských zemích. Příkladem je norská studie Hege Kornora a Hilmara Nordvika, kteří zkoumali pětifaktorový model osobnosti a jeho vztah k závislosti na opioidech. Tak jako jiné závislosti, je i tato podmíněna biologickými, psychologickými a socioekonomickými faktory. Kornor a Nordvik (2007) uvádějí, že pro emocionálně nestabilní a slabší jedince mohou opioidy představovat zklidnění jejich emočního vypětí a stresu. Jelikož popsané psychické rysy jsou charakteristické pro neuroticismus, je jisté, že tato složka pětifaktorového modelu hraje ve vytváření závislostí určitou roli.

Stejným tématem jako Norové se zabývaly již dvě americké studie. Mimo dalších dvou faktorů, byl i neuroticismus zaznamenán jako pozitivně korelující s hypotézou, že ovlivňuje opioidní závislost. Zejména neurotické aspekty zranitelnost a deprese. Kromě těchto studií se žádná jiná nevěnovala souvislostem mezi neuroticismem a opioidní závislostí. Proto bylo cílem norských autorů zjištění, zda existuje přímý vzorec

osobnostních charakteristik pětifaktorového modelu, který má predispozice k vytvoření závislosti na opioidech (Kornor, Nordvik, 2007).

Výzkumným vzorkem se stalo 65 lidí, kteří byli diagnostikováni jako závislí na opioidech a jejich věk nebyl nižší než 22 let. Kromě závislosti měli společnou i léčbu krátkodobou substituční terapií na jedné z klinik na jihovýchodě Norska. Použitou substituční látkou byl buprenorfin a terapie byla prováděna mezi lety 2002 a 2003. Z výzkumu byli vyloučeni lidé s psychiatrickými a medicínskými potížemi, nebo lidé, kteří se měli nacházet ve výkonu trestu odnětí svobody. Průměrný věk lidí, kteří se nakonec výzkumu zúčastnili, byl 26,8 let. Ženy představovaly 34 % a muži 66 %. Většina testovaných užívala nepovolené látky během posledních třiceti dnů před přijetím na kliniku. Zejména opioidy, sedativa či konopí. Někteří měli partnera, jiní vysoké vzdělání, další úzkostnou poruchu nebo na příklad celoživotní poruchu nálad. Teprve po nejméně pěti týdnech od substituční léčby byli schopni vyplnit NEO-PI-R test týkající se norského výzkumu (Kornor, Nordvik, 2007).

Pro každého účastníka závislého na opioidech byl náhodně vybrán člověk stejného věku a pohlaví z národní databáze představující běžný vzorek norské populace. V porovnání obou skupin byly značné rozdíly. Vzorek opioidně závislých se vyznačoval vyšším neuroticismem s aspekty úzkosti, zloby, nepřátelství, deprese a zranitelnosti. Naopak závislí jedinci nevykazovali extraverci, asertivitu, aktivitu nebo nějak výrazné pozitivní emoce. Celkově byl značný neuroticismus zjištěn u 88 % této skupiny. Porovnávané skupiny se nelišily jen v míře přívětivosti. Čímž však norská studie odporuje předcházejícím americkým. Vysoká míra neuroticismu u opioidně závislých se potvrdila napříč národnostmi. Dále se potvrdila hypotéza, že neurotičtí lidé se stávají závislími a užívají různé nepovolené látky v důsledku jejich emoční nestability. Stále ale nikdo nemůže tvrdit, že neuroticismus závislost přímo způsobuje. Kornor a Nordvik (2007) na závěr upozorňují na kámen úrazu jejich výzkumu. A sice, že někteří z testovaných mohli být pod vlivem návykových látek i ve chvíli, kdy vyplňovali osobnostní dotazník, anebo mohli být ovlivněni podstoupenou substituční terapií.

Alkohol, další z mnoha látek tvořící závislost, která se může rozvinout již v útlém věku. Následující studie se sice nezaměřovala přímo na závislost na alkoholu, ale z jejích závěrů lze vyvozovat asociace společné i pro alkoholismus, jelikož adolescence bývá startovací

čarou pro vznik alkoholové závislosti. Tématem nizozemského výzkumu v roce 2015 bylo ověření, zda vysoká míra neuroticismu ovlivňuje častost užívání alkoholu u adolescentů. Autoři, kterými jsou E. Salemink, P. A. C. van Lier, W. Meeus, S. F. Raaijmakers a R. W. Wiers, zohlednili negativní i pozitivní motivátory pro požívání alkoholických látek. Cooper aj. (1995) či Kuntsche aj. (2005) již potvrdili určité souvislosti mezi neuroticismem, extravertí a užíváním alkoholu. Nizozemská studie však chtěla potvrdit přesněji, jaké následky může mít neuroticismus a extraverte v kombinaci s častým pitím alkoholu. Konkrétně autoři vytvořili tři hypotézy. První se týkala frekvence užívání alkoholu a neuroticismu, druhá předvíдалa vliv předchozího vztahu na silný návyk alkoholu v budoucnosti a třetí srovnávala extravertu se silnou emocionální reakcí při užívání alkoholu (Salemink aj., 2015).

Účastníky výzkumu byly děti v adolescentním věku z různých nizozemských škol. Sběr dat probíhal v roce 2010 a děti měly nejprve vyplnit osobnostní dotazník a později dotazník týkající se alkoholových návyků. Po osmi měsících byly dále testovány přes internet ohledně alkoholové emoční reakce a návyku (relaxační asociace). Finální vzorek účastníků pro výzkum alkoholové emoční reaktivity byl 245 adolescentů s průměrným věkem 17 let. Pro výzkum relaxačních alkoholových asociací byl stanoven finální vzorek na 219 účastníků se stejným věkovým průměrem. 97 teenagerů se zúčastnilo obou průzkumů (Salemink aj., 2015).

Výsledkem výzkumné studie bylo zjištění, že neuroticismus nemá žádnou spojitost s častostí požívání alkoholických nápojů u adolescentů. Dokonce z výzkumu vyplývá, že lidé s vyšší mírou neuroticismu pijí alkohol méně často. Naopak lidé, kteří pijí alkohol častěji, mají silnější relaxační prožitky z alkoholu, což souvisí i s vyšší mírou extraverte. Adolescenti zastupující mužskou část populace pijí alkohol více a jsou méně neurotičtí než dívky. Salemink aj. (2015) také mimo jiné zjistili, že alkoholové vzrušení (emoční reaktivita) není pozitivně propojeno jak s častostí popíjení alkoholu, tak ani s extravertí.

Jednou z nejčastějších moderních nemocí jsou internetové, počítačové a podobné závislosti. Přestože se od počátku 21. století zkoumala počítačová a internetová závislost ve velké míře, málo autorů se věnovalo vztahu těchto závislostí s osobností. Britové Mehwash Mehroof a Mark D. Griffith (2010) se zaměřili ve své výzkumné studii na

jedince, kteří mají problém se závislostí na hraní počítačových her. Ve svém výzkumu nezohlednili jen neuroticismus, ale i jiné osobnostní determinanty, jako je sebekontrola, agrese nebo na příklad stavy úzkosti. Některé z těchto osobnostních rysů už byly zkoumány dříve. Lemmens aj. (2006) dokázali, že teenageři mužského pohlaví jsou přitahováni více počítačovými hrami, které mají co do činění s násilím.

Neuroticismus, jakožto osobnostní rys s tendencemi k úzkostem a obavám, je negativně spojován s hraním online her a jejich dopadem na zdraví jedince. Stejně jako u předchozích studií věnujícím se závislostem, autoři tvrdí, že neurotičtí lidé, kteří hrají počítačové hry, jsou disponováni k tomu, aby si rychleji utvořili závislost. Kandell (1998) tvrdil, že studenti jsou nejčastější skupinou populace, která je závislá na počítačových hrách. Zejména kvůli jejich flexibilním rozvrhům, nedostatku kontroly či pobytu mimo domov. I proto byli jako výzkumný vzorek britské studie vybráni studenti jedné univerzity ve Spojeném Království. Přihlásilo se přes 200 studentů, ale jen 123 z nich řádně vyplnilo testující dotazníky. Průměrný věk 72 mužských zástupců byl 22,3 let a 51 dívek mělo průměrný věk 21,6 let.

K testování studentů byly použity různé měřicí škály, jako na příklad škála měřící hrací závislost či sebekontrolu. Pro neuroticismus byl jako obvykle použit Eysenckův osobnostní dotazník (EPQ-R-S). Výsledkem měřicí škály hrací závislosti bylo průměrné skóre 61,6 ze 105 možných. Výsledky tedy naznačovaly vyšší míru závislosti na online hrách a spojitost závislosti s vyšší agresivitou, úzkostlivostí a neuroticismem. Nejvýraznější propojení bylo zaznamenáno mezi závislostí a agresivitou. Sebekontrola studentů byla zhodnocena jako průměrná a nejméně ovlivňující závislost na počítačových hrách. Závěrem britské studie je, že určité osobnostní rysy opravdu ovlivňují vytváření zkoumané závislosti.

Internetovou závislostí obecně se zabývali i autoři v Číně, a to z dlouhodobého pohledu. Dong aj. (2012) se zaměřili na internetovou závislost, zejména proto, že Čína je jednou ze zemí, kde se tato závislost objevuje ve velké míře. Vycházeli z výzkumů autorů Wu a Zhu z roku 2004, kteří identifikovali 10,6 % čínských studentů jako závislých. Již autoři Breslau a Tsai spojovali neuroticismus se vznikem internetové závislosti. Čínští badatelé Donj aj. (2012) se nejen tento vztah snažili prokázat ve svém výzkumu. I jejich předchůdci se snažili určit, zda neuroticismus a ostatní složky osobnosti jsou příčinou, nebo naopak

výsledkem internetové závislosti, avšak ne s velkým úspěchem. Vysvětlení této vazby bylo dalším cílem čínského výzkumu.

868 studentů bylo testováno v tomto výzkumu. Průměrný věk studentů byl 20,8 let, a více než polovina pocházela z venkovských oblastí. Jako metoda testování osobnosti byl použit Eysenckův osobnostní dotazník pro dospělé (EPQA). Čínská verze testu obsahuje 85 položek rozdělených do čtyř dimenzí. Jednou z nich je dimenze neuroticismus versus stabilita. Průzkumným testem v oblasti používání internetu, byl IAT test. 421 žen a 447 mužů nedosáhlo v Youngově IAT testu kritéria internetové závislosti. Ovšem pouze po prvním testování. Opakované testování po dvou letech přineslo výsledek 49 internetově závislých studentů, z toho pouze šest žen. U těchto závislých studentů se jako nejvýznamnější faktor vzniku závislosti ukázala vysoká míra neuroticismu a psychoticismu v kombinaci s nízkým lži skóre. Studentům s takovým psychickým založením by měla být věnována pozornost již při příchodu na univerzitu, jak tvrdí Dong aj. (2012) ve svém výzkumu. Důvodem pro vznik několika závislostí byla introverze, kdy studenti hledali psychickou oporu a pomoc na internetových seznamkách a podobně. Ačkoliv více než důvodem bývá introverze výsledkem závislosti. Introverti se s přibývajícím časem zaměří na internetovou komunikaci a omezí svůj sociální život takřka na žádný. Dong aj. (2012) dodávají, že kontrolovat a snažit se omezovat vznik internetové závislosti je dosti obtížné a v budoucnu je možné očekávat spíše nárůst závislostí spojených s moderním technickým světem.

Autorka Chia-Yi Wu, která již byla zmíněna v souvislosti s výzkumem internetové závislosti v roce 2004, se ke stejnému tématu vrátila i v roce 2015 společně se svými taiwanskými kolegy. V tomto novém výzkumu už internetovou závislost odhadují dokonce na 90% u mladých dospívajících lidí. Upozorňují na fakt, že většina výzkumů se v souvislosti s internetovou závislostí zaměřuje na výzkumný vzorek adolescentů, ale internet ovlivňuje všechny věkové skupiny a nejen adolescenti si na něm tvoří závislost. Proto Wu aj. (2015) provedli výzkum zahrnující osoby různých věkových kategorií.

Výzkum byl proveden pomocí online anonymních dotazníků v roce 2014. Jedním z použitých dotazníků byl CIAS-R, který zkoumal internetové problémy speciálně u čínské populace. BSRS-5 je pěti bodová škála, která měří stres jedince a tím klasifikuje mentální

zdraví osoby. Tato výzkumná metoda zahrnuje doplňující otázku: „Máte nějaké sebevražedné myšlenky?“, čímž se zjišťuje vztah člověka k jeho životu a samotné existenci. Dále Wu aj. (2015) využili ke svému výzkumu MPI škálu neuroticismu (NS) a škálu sociální atraktivnosti či vhodnosti (SDS). Studie se zúčastnilo 944 žen a 156 mužů, celkem tedy 1100 osob. Většina lidí nebyla mladší 25 a starší 44 let. Přes 93 % zúčastněných vystudovalo střední školu. Na internetu se věnovali zejména sociálním sítím a online hrám.

Muži byli častěji než ženy shledáváni internetově závislími. Hlavně proto, že častěji hrají internetové hry, sledují pornografické materiály a věnují se seznamkám, což jsou činnosti, které jsou úzce spjaty s internetovou závislostí. Adolescenti, čili skupina lidí, kteří se stále psychologicky vyvíjejí a jsou více predisponováni k závislostem, byli ve výsledku nejčastější skupinou závislou na internetu. Čímž výzkum Wu aj. (2015) potvrdil obecné pravidlo, které dokázalo mnoho autorů dříve. I v této studii byl neuroticismus, spolu s větším množstvím času a životními hodnotami, potvrzen jako faktor pojící jedince s internetovou závislostí. Jedinci internetově závislí také vykazovali větší množství sebevražedných myšlenek než ostatní lidé.

Následující studie se může řadit i do kapitol pracovních aspektů, jelikož workoholismus, jako závislost na práci, se od zaměstnání odvíjí. V roce 2011 se Shahnaz Aziz a Casie L. Tronzo pustili do výzkumu osobnostních charakteristik a jejich vlivu na workoholismus. Jelikož, jak tvrdí Garson (2005), lidé dnes tráví ve svém zaměstnání většinu svého času, dokonce v práci i nocují a vytvořit si závislost na zaměstnání je jednodušší než kdy dřív. Schor (1991) vypožoroval, že od roku 1970 se u amerických občanů velmi zvýšil nárůst hodin, které trávili v práci. Tento nárůst byl značný již před dvaceti lety a v jednadvacátém století se ještě znásobil. Schor nárůst pracovního vytížení připisoval společnosti a jejím modernějším nárokům. Workoholismus má ale dopady i na soukromý život, rodinné vztahy, zdraví člověka a může jako jiné závislosti člověka doslova zničit (Aziz a Tronzo, 2011).

Studie Američanů nejvíce vycházela z výzkumu, který provedl Burke aj. v roce 2006, kdy se zaměřili na určité aspekty workoholismu v souvislosti s neuroticismem a ostatními faktory osobnosti. Přestože se autoři nemohou shodnout na jednotné definici workoholismu, jde

o závislost jako každou jinou. Někteří tvrdí, že jde o počet hodin strávených v práci, jiní zas, že jde o přístup k práci. Ať tak či onak, workoholismus zanechává na lidské psychice negativní stopu. Bakker aj. provedli v roce 2006 výzkum, kterým dokázali, že neuroticismus a extraverte jsou společnými proměnnými, které mohou přispět až k syndromu vyhoření. Ale teprve Aziz a Tronzo pojali svoji studii jako souhrnnou a zohlednili všech pět faktorů osobnosti a všechny možné aspekty workoholismu.

Workoholismus má hlavní tři složky. Pracovní angažovanost, radost z práce a úsilí v práci vynaložené. Američané zkoumali každou z nich v souvislosti s neuroticismem, extravertí, přívětivostí, otevřeností a svědomitostí. Pro tuto práci je důležitý výzkum neuroticismu a jeho vlivu na workoholismus. Hypotéza týkající se tohoto vztahu předpokládala pozitivní souvislost mezi neuroticismem a pracovním úsilím a zároveň negativní souvislost mezi neuroticismem a angažovaností i radostí z práce (Aziz a Tronzo, 2011).

293 Američanů z různých pracovních sfér se přihlásilo do výzkumného vzorku studie. 40 % účastníků byli muži, 60 % ženy. Jedna čtvrtina testovaných ještě nedosáhla věku dvaceti pěti let, většina se pohybovala v rozmezí 25 až 35 let a zbytek byl starší. Více než polovina byla vdaná/ženatá a naprostá většina byli běloši. 65 % zaměstnanců bylo u téhož zaměstnavatele méně než 5 let, zbylých 35 % pracovalo ve stejném zaměstnání déle jak 5 let, z toho 13 % lidí dokonce více jak 15 let. Většina pracovala průměrně 41-50 hodin týdně, ale našli se i tací, kteří trávili v práci přibližně 70 hodin v týdnu. Metodou byl online dotazník, který zahrnoval komponenty osobnostní i týkající se workoholismu (Aziz a Tronzo, 2011).

Výsledky potvrdily, že svědomitost ovlivňuje zapojení jedince v pracovním procesu. Naopak bylo vyvráceno tvrzení, že extraverti se v zaměstnání více zapojují. Stoprocentně se více projevují, ale s pracovní angažovaností to nemá nic společného. Dalším vyvráceným mýtem bylo, že neurotici se zapojují a pracují méně. Je obecně známo, že neurotičtí lidé hůře zvládají stres a časový nátlak, ale v pracovním prostředí jim to může pomoci k většímu pracovnímu zapojení. Nebo naopak to může neurotiky naprosto demotivovat a odradit od dalšího pracovního výkonu. Také je pravděpodobné, že hnacím motorem žádné společnosti nebude neurotická osoba. Studie neprokázala žádné aktivní, rychlé, pracovní myšlení u neurotiků, které je k vedení potřebné. Lidé, kteří jsou

svědomití, otevření a extravertní si práci více užívají. Je to spojeno i s tím, že si z případných problémů nedělají hlavu, nebo v případě velké svědomitosti nikdy na žádný problém nedojde. Již dřívější studie Burka aj. asociovala neuroticismus s nižší pracovní spokojeností, natož s radostí z práce. Tento předpoklad americká studie Azize a Tronza (2011) potvrdila.

Poslední studie v této podkapitole se nevěnuje ani spánku, ani závislosti, ale určité sociální patologii, kterou Eysenck s neuroticismem spojoval. Šlo o kriminalitu a Eysenck se domníval, že lidé s vysokou mírou neuroticismu, extraverte a psychoticismu častěji páchají kriminální činy. Studie, která si dala za cíl potvrdit Eysenckovy myšlenky, pocházela od britského a australského autora. Brit Stephen Z. Levine a Australan Chris J. Jackson se v roce 2004 pustili do tohoto výzkumu. Eysenck svou teorii uveřejnil v roce 1996 s tím, že delikventi mají vyšší míru neuroticismu než normální osoby. Zároveň tvrdil, že neuroticismus se u kriminálních může snížit ve vězení, jelikož zde už nemají obavy z chycení (protože už chyceni jsou) a ani netrpí tak často depresemi jako na svobodě (Levine a Jackson, 2004).

Anglicko-australská studie využila 101 studentů psychologie, kteří posloužili jako výzkumný vzorek. Z nich 90 % byly ženy a průměrný věk všech byl 22, 2 let. Vyplnili EPQ-R dotazník a sebehodnotící dotazník týkající se delikvence. Dále byli testováni na škále socializace. Výsledky potvrdily Eysenckovu teorii, ale je nutné zohledňovat i míru socializace. Hlavním rysem neuroticismu, který disponuje jedince ke kriminalitě, jsou depresivní stavy zkombinované s nechutí řídit se pravidly (rys psychoticismu) a nutností něco neustále dělat (rys extraverte) (Levine a Jackson, 2004).

2.2 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A ZDRAVÍ

Světová zdravotnická organizace podporuje studie, které zkoumají určité složky zdraví a pomáhají k novým objevům. Jedním z oborů takovýchto studií jsou výzkumy zabývající se vztahem osobnosti a predispozicemi k závislostem, zejména kouření je častým zmiňovaným faktorem. Mnoho vědců a publikací se zabývalo predispozicemi ke kouření, a přesto, že výsledky osobnostních testů se příliš neliší mezi kuřáky a nekuřáky, Světová zdravotnická organizace považuje za důležité i ty nejmenší rozdílnosti. Jedním z prvních,

kteří se podobným výzkumům věnovali, byl autor Smith (1970), který zjistil, že nekuřáci mají lepší mentální zdraví, než lidé, kteří kouří. O 10 let později Eysenck uvedl důvody, proč lidé kouří podle osobnostních typů. Lidé extravertní začínají kouřit, aby napodobili ostatní a zapadli do skupiny, zatímco neurotici se díky kouření snaží zmírnit tenzi a napětí, které pociťují.

Mezi studii na toto téma panuje velká nesjednocenost, a tak se autoři Terracciano a Costa Jr. ze Spojených států amerických rozhodli provést novější výzkum. Jejich studie z roku 2003 se zaměřila na osobnostní rozdíly mezi nekuřáky, kuřáky a bývalými kuřáky. Jako výzkumný vzorek použili data účastníků Baltimorské dlouhodobé studie o stárnutí. Což bylo celkem 1638 lidí, přičemž nejmladšímu bylo 20 a nejstaršímu 96 let. Průměrný věk byl 60,3 let a většina účastníků byla vysoce vzdělaná, relativně zdravá a pohybovala se v rovině vysokého socioekonomického statusu. Lidé, kteří se studie zúčastnili, byli rozděleni do tří skupin podle jejich vztahu ke kouření. 50,5 % ze všech účastníků nikdy nekouřilo, nebo se jejich číslo vykouřených cigaret pohybovalo pod 100 za celý život. Bývalých kuřáků bylo něco málo přes 42 % a zbylých 7 % byli kuřáci, kteří v průměru začali s kouřením, když jim bylo 20 let (Terracciano a Costa Jr., 2003).

Data pro americkou studii byla sbírána od roku 1989 až do roku 2002. Účastníci vyplnili dotazníky týkající se kouření a osobnostního založení. Již při sbírání a vyhodnocování dat autoři přišli na zajímavé genderové a jiné rozdíly. Více žen nikdy nekouřilo, zatímco více mužů bylo bývalými kuřáky. Dále Terracciano a Costa Jr. (2003) zjistili, že bývalí kuřáci byli v průměru starší, než lidé, co nikdy nekouřili, a ti zas byli starší než kuřáci. Lidé, kteří byli kuřáky, měli nižší vzdělání než nekuřáci a lidé, co s kouřením přestali. Za typ osobnostního dotazníku byl zvolen NEO-PI-R, který díky 240 položkám provádí důkladné testování osobnosti člověka.

Mezi nekuřáky, současnými a bývalými kuřáky nebyly žádné znatelné rozdíly v hodnotách ohledně extraverze a otevřenosti. Zato neuroticismus se u kuřáků projevoval vysokou mírou, zatímco značně nižší skóre měli nekuřáci. Lidé, kteří za svůj život vykouřili méně než 100 cigaret, byli na stupnici neuroticismu uprostřed mezi bývalými kuřáky a lidmi, kteří cigaretu neměli nikdy. Lidé s nízkým skórem svědomitosti a vysokou mírou

neuroticismu se s dvakrát větší pravděpodobností stanou kuřáky, než lidé, kteří mají nízkou míru jak neuroticismu, tak svědomitosti (Terracciano a Costa Jr., 2003).

Sara J. Weston a Joshua J. Jackson ve svém výzkumu také zkoumali vztah neuroticismu a kouření, ale zaměřili se na vztah návykové činnosti až po propuknutí určité nemoci a na případný vliv neuroticismu na nemocné kuřáky. Jestli neurotici mají své chování stejné před a po nástupu určité nemoci, jestli jim nemoc zabrání pokračovat v kouření, nebo je stres z nemoci naopak donutí kouřit více. To byly jen jedny z mála základních otázek amerického výzkumu. Zdali jedinec dokáže zvládnout svou nemoc psychicky i fyzicky záleží na jeho přístupu. Osobnostní rysy jsou úzce spjaty s voleným přístupem k nemoci. Neuroticismus jako jeden z rysů ovlivňuje na příklad, jak člověk zvládá stres z nemoci, nejistotu, obavy z toho, co se stane nebo dokonce ze smrti (Weston a Jackson, 2014).

Výzkumný vzorek nebyl složen z nových účastníků, ale z dat z jiných studií, které se věnovaly tématu stárnutí. Lidé, kteří se těchto výzkumů zúčastnili, byli kontaktováni každé dva roky, počínaje rokem 1992, aby vyplnili set několika dotazníků. Celkově bylo testováno přes sedm tisíc lidí, z čehož většina byla žen. Použitou metodou pro zjištění osobnostních rysů byly MIDI osobnostní škály, které jsou založeny na principu hodnotících adjektiv. Účastníci dále byli dotazováni na jejich zdraví, a jestli se potýkají s nějakou nemocí, např. s hypertenzí, diabetem, rakovinou, infarktem apod. Zároveň vypověděli, jaký vztah mají k cigaretám a jak tento vztah spojují se svou nemocí. Již na začátku hodnocení výsledků bylo jasné, že osobnostní rysy jedince předurčují jeho chování v souvislosti s nemocí. Tzv. zdraví neurotici, tedy lidé s vysokým neuroticismem a vysokou svědomitostí, kouřili po propuknutí nemoci méně. Není překvapivé, že takové chování se vztahovalo k nemocem, které zahrnují kouření jako zhoršující faktor. Mezi takové nemoci jsou řazeny např. zápal plic či diabetes. Weston a Jackson (2014) se domnívají, že změna v přístupu ke kouření spočívá v tom, že člověk před zjištěním, že je nemocný bere své zdraví jako jistotu. Teprve po onemocnění začne přehodnocovat své chování a uvědomovat si vážnost situace. Roli v takovém přehodnocení hraje právě neuroticismus, který ovlivňuje rozhodnutí, jak člověk se svým životem dále naloží. Zdraví neurotici lépe zvládají stav po propuknutí nemoci. Vysoký neuroticismus sice zvyšuje stres a úzkost, ale tyto pocity vyrovnává vysoká svědomitost, která nutí člověka dosáhnout cíle, respektive co nejdříve se uzdravit. Je možné předpokládat, že jedinci, kteří mají sníženou

sebekontrolu, neomezí kouření ani, když se dozví život ohrožující diagnózu (Weston a Jackson, 2014).

Následující část této podkapitoly se věnuje oblasti zdraví z jiného pohledu. Jelikož se žádná studie doposud nezabývala konkrétně pětifaktorovým modelem v souvislosti s citlivostí na hluk, rozhodl se spolek novozélandských a finských autorů pustit do výzkumné studie s touto tematikou. Někteří autoři sice přecitlivělost na zvukové efekty spojovali s neuroticismem či extravertí, ale ve svých názorech nebyli sjednoceni a nikdy se tímto nezabývali ve svých výzkumech v první řadě. Zároveň při svém zkoumání použili jen zjednodušené výzkumné metody, a proto jejich výsledky nebyly moc relevantní. Daniel Shepherd aj. (2015) zkoumali přímo vztah pěti faktorů a citlivosti na zvukové podněty s výzkumným vzorkem 185 studentů z Aucklandské univerzity technologie. Průměrný věk 112 zúčastněných žen byl 33,3 let a věk 73 mužů byl v průměru 34,3 let.

Osobnost studentů byla měřena osobnostním dotazníkem NEO-PI-R. Třiceti pěti bodová škála s názvem NOISEQ byla použita k měření zvukové citlivosti. Tento test je rozdělen do čtyř oblastí: volný čas, práce, spánek a komunikace. Respondenti odpovídají na otázky dle rozsahu zvuků, které jim jsou buď příjemné, nebo obtěžující. Lidé, kteří měli vysoké skóre na NOISEQ škále, byli klasifikováni jako velice citliví na zvukové podněty. Výsledky byly překvapující, jelikož neuroticismus, jako jediná z pěti složek osobnostního zkoumání, nebyl zaznamenán jakožto vlivný faktor na zvukovou senzitivitu. Nejvýraznějším determinantem pro citlivost na zvuk apod. jsou dimenze extraverte a introverte. Nebyla zjištěna ani žádná vazba mezi neuroticismem a věkem ve vztahu k hlukové citlivosti. Naopak gender byl opět rozdílovým faktorem. Ženy více citlivé na zvuky jsou méně otevřené, méně extravertní a neurotické, ale více svědomité. Ačkoliv v dřívějších studiích byla vysoká zvuková citlivost spojována s úzkostí, nervozitou, stresem a tedy s neurotickými aspekty, tato studie Shepherd a aj. (2015) to nepotvrdila.

Je ale důležité zohlednit i určité nemoci, na příklad autismus je spojován s vysokou frustrací ze zvukových podnětů. Dále dle osobnostních charakteristik člověka nemůžeme říci, že jen opravdu hlučná prostředí působí tenzi. Jen prosté šustění papírů může někomu způsobovat velmi nepříjemné chvíle. Shepherd aj. (2015) uvádějí, že s větším výzkumným vzorkem ze všech věkových a socioekonomických sfér mohly výsledky dopadnout odlišně.

Z jiné oblasti zkoumali neuroticismus v souvislosti se zdravím Američané Mroczek, Spiro a Turiano. Do vztahu neuroticismus a zdraví přidali ještě úmrtnost. Dá se říci, že zjišťovali až důsledky zdravého chování na úmrtnost ve vztahu s neuroticismem. Odrazili se ve svém zkoumání od předchozích studií se zjištěním, že vyšší míra neuroticismu je rizikovým faktorem úmrtí. Několik desítek výzkumů se věnovalo tomu, proč lidé s vysokou mírou neuroticismu umírají dříve, např. Christensen aj. (2002) nebo Schulz aj. (2007). Avšak prvotní zjištění tohoto typu se objevila mnohem dříve. V roce 1987 Friedman a jeho kolega Booth-Kewley zjistili větší náchylnost k nemocem u neurotických osob. Mezi výzkumy ale existují i výjimky (studie Iwasy aj. z roku 2007), které žádné asociace neuroticismu a úmrtnosti nepotvrzují. Cílem výzkumu Mroczeke aj. bylo zjistit, který konkrétní vzorec chování je se vztahem neuroticismus a úmrtí spojen. Je tím hlavním faktorem kouření, alkoholismus či deprese, ke kterým neurotici častěji tíhnou nebo něco úplně jiného? Na tuto otázku hledali Mroczek aj. (2009) odpověď.

Aby výzkum měl co největší hodnotu, byla využita dlouhodobá data z Bostonské studie zaměřené na stárnutí. Testovat se na neuroticismus a zdravotně rizikové chování nechalo 1788 mužů od roku 1975. Průměrný věk účastníků byl 51,15 let. EPI-Q byla metoda použitá k měření neuroticismu, Cornellův lékařský index měřil kouření jako jedno z rizikových chování a alkohol byl posuzován doplňujícími otázkami. Účastníci byli monitorováni a kdykoli nějaký zemřel, jeho smrt byla zaznamenána do statistiky úmrtnosti. Od roku 1975 až do roku 2005 zemřelo 665 mužů zapojených do výzkumu. Většina úmrtí byla způsobena nemocí srdce nebo rakovinou. Ze zprůměrovaných dat vyplývá, že neuroticismus asi o 12 % zvyšuje riziko smrti. Jedna vykouřená krabička denně dokonce o 113 %. Alkoholismus nebyl jako samotný přímým faktorem smrtelného rizika, ale ve spojitosti s kouřením nebo neuroticismem ještě prohloubil jejich negativní vlivy. Závěr americké studie říká, že neuroticismus není přímým mediátorem ve vztahu kouření-úmrtnost, ale kouření jakožto rizikové chování je mediátorem ve vztahu neuroticismus-úmrtnost (Mroczek aj., 2009). Autoři kromě kouření nepotvrdili jiné rizikové chování jako vlivný činitel ve spojitosti s úmrtností. Byli ovšem jedni z prvních, kteří se tomuto tématu věnovali s daty sbíranými po dlouhých 30 let.

Mnoho studií se zabývá neuroticismem ve spojitosti s nervovou soustavou člověka a podobnými neurofyziologickými aspekty. Je žádoucí alespoň jednu takovouto studii

zařadit i do této práce. Kanadčan Jean-Yves Frigon byl jedním z mnoha, kteří psali o neuroticismu, EEG a nervovém systému obecně. Jeho výzkum patří mezi starší, ale stal se podkladem několika pozdějších výzkumů. V roce 1976 Frigon publikoval výzkum založený na vztahu extravertze, neuroticismu a síle nervového systému. Jelikož jsou emocionální reakce podmíněny i extravertzí a neuroticismem, budou tyto dvě složky ovlivňovat i pevnost nervových vláken. Tato domněnka pocházela již od Eysencka a Frigon se jí ve své práci snažil potvrdit. Navzdory tomu, že ti, co se o to pokusili před ním, se žádnými kloudnými výsledky nepřišli. Jejich neúspěchy byly možná založeny na využití nesprávné metody, která využívala reakční čas jako měřicí kritérium. Proto Frigon použil ke svému výzkumu metodu elektroencefalografie (EEG).

Frigon (1976) využil pro svůj výzkum 36 mužských dobrovolníků, které rozdělil do čtyř skupin. Původně bylo těchto dobrovolníků 145, ale na základě vyplněných EPI dotazníků bylo vybráno právě oněch 36 studentů. Během testování elektroencefalografem byli účastníci usazeni do temné zvukotěsné místnosti. Při výzkumu jim byly pouštěny zvukové efekty různé intenzity, následně i vizuální obrazy a všechna data byla pečlivě zaznamenána. Dle naměřeného EEG indexu byla Eysenckova teorie potvrzena výzkumným závěrem, že introverti mají slabší nervová vlákna než extraverti. Tato odlišnost souvisí nejen s psychickým založením jedince, ale i s mírou kortizolu. Naopak Frigon (1976) zjistil, že neuroticismus a jeho změny nesouvisí se silovou strukturou nervového systému.

Posledním výzkumem, který bude zmíněn v této podkapitole, je studie týkající se vztahu neuroticismu a srdečních onemocnění. Američané ze států Washington a Texas Hutchinson a Ruiz se tímto tématem zabývali v roce 2011. Hlavním bodem této studie byla kardiovaskulární reakce, což je míra krevního tlaku a rychlost srdečního tempa v reakci na stresovou zátěž. Tato srdeční reakce souvisí s dalším zkoumaným faktorem, a sice se srdečním zotavením v důsledku stresu, neboli časové prodlevy než se srdeční funkce vrátí do normálu. Hlavním cílem Hutchinsona a Ruize bylo zjistit, do jaké míry tyto srdeční funkce při stresové zátěži ovlivňuje neuroticismus. Jelikož je dokázáno, že vysoký neuroticismus je z větší části ženským charakterovým rysem, byl výzkumný vzorek sestaven jen ze zástupkyň ženského pohlaví (Hutchinson a Ruiz, 2011).

86 žen bylo nejprve testováno na neuroticismus díky NEO-FFI. 42 z nich dosáhlo nízkého skóre a 44 skóre vysokého. Účastnice patřily do mladší věkové skupiny, jelikož jejich průměrný věk byl 19,3 let. Měření neuroticismu proběhlo přes internet, ostatní fáze výzkumu bylo nutné provést v osobním kontaktu. Při měření systolického a diastolického tlaku byly účastnice požádány, aby se věnovaly časově ohraničeným zadaným úkolům. Úkoly byly čím dál obtížnější a na jejich splnění bylo vymezeno čím dál méně času. Účastnice výzkumu se tak dostávaly do stresu (Hutchinson a Ruiz, 2011).

Zejména dva rysy neuroticismu byly zjištěny jako důležité proměnné ve vztahu stresové zátěže a srdeční reakce na tuto zátěž. Testované ženy čím více byly ve stresu, tím více narůstala míra vzteku a úzkosti a spolu s tím i rychlost srdečních funkcí. Nebylo překvapující, že více neurotické ženy zažívaly i větší srdeční odezvy. V části výzkumné studie, kdy se zjišťoval vztah neuroticismu a srdečního zotavení v důsledku stresu, nebyl nalezen žádný vliv. Tedy to, jak dlouho se srdeční funkce zotavují z prožitého stresu, není ovlivněno neuroticismem. Výjimkou ovšem byl krevní tlak, který po stresové zátěži u vysoce neurotických žen vyšplhal na vysoká čísla a pomaleji se vracel k normálním hodnotám. Shrnutím tohoto výzkumu může být tvrzení, že neuroticismus má v oblasti zdraví negativní vliv i na srdeční funkce (Hutchinson a Ruiz, 2011).

2.3 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A PARTNERSKÝCH VZTAHŮ

Zda neuroticismus ovlivňuje i vztahy, rodičovství a jiné společenské aspekty, se čtenář dozví v této podkapitole. Švédská psycholožka Kristina Möller v roce 2004 publikovala studii, která se zaměřovala na dlouhodobý výzkum neuroticismu v partnerském soužití. Vycházela z tvrzení Karneyho a Bradburyho (1997), že neuroticismus je nejvíce zkoumaným aspektem lidské osobnosti co do vztahu s manželstvím. Tento fenomén byl považován za největšího nepřítele manželské idylky. Již v roce 1987 autoři Kelly a Conley zjistili, že neuroticismus je úzce spjat s manželskou spokojeností a stabilitou. Samotný Eysenck v roce 1980 zjistil, že rozvedení jedinci jsou více neurotičtí, než ti šťastně zadaní. O pět let později Moffitt aj. potvrdili hypotézu, že vdané ženy jsou více neurotické než muži na začátku manželství. Ti samí autoři se věnovali studiu manželství po čtyřicet let, aby svá tvrzení mohli nevyvratitelně dokázat. Mimo jiné zjistili, že rozvod je vždy ve

spojitosti s vyšší mírou neuroticismu a brzký rozvod u žen je více ovlivněn neuroticismem, než brzký rozvod u mužů. Naopak zajímavé je, že pozdější rozvod byl více ovlivněn neuroticismem u mužů než u žen. Obecně vzato je neuroticismus považován více za ženský determinant. A to platí i v oblasti vztahů.

Neurotičtí jedinci inklinují k dřívějším sňatkům, které ovšem statisticky také dříve končí (Möller, 2004). Kiernanová (1986) patří mezi jediné autory, kteří se zabývají dlouhodobějším vztahem neuroticismu a spokojeného partnerského života. Zkoumala míru neuroticismu již v adolescentním věku u osob, které později vstoupily do manželství. Zjistila, že lidé, kteří měli vyšší míru neuroticismu v šestnácti, byli o dalších 16 let později častěji po rozvodu, než ti, kteří v době dospívání vykazovali neuroticismus nižší.

To odkazuje na původní studii, která ze všech předchozích poznatků vychází. Möller (2004) si dala za cíl zjistit, zda je nízká partnerská spokojenost propojena s vysokou mírou neuroticismu a zda se toto propojení týká stejně tak žen jako mužů. Další výzkumnou hypotézou bylo tvrzení Kiernanové (1986), že teenagerovský neuroticismus ovlivňuje partnerské vztahy o několik desítek let později. Möller (2004) zkoumala tyto hypotézy z dlouhodobého hlediska.

Účastníky jejího výzkumu bylo 185 osob. Všichni byli pozorováni už od narození až do jejich dospívání Stockholmskou klinikou, která se zabývá dětským vývojem. Tito lidé byli později vyzpovídáni ohledně jejich spokojených či nespokojených manželských soužití. Průměrný věk v době testování Möllerovou byl 37 let. 86 osob žilo v manželství, 45 v partnerském soužití bez sňatku. Byla použita data, kdy účastníkům bylo 15 let a vyplnili Cattellův osobnostní dotazník pro středoškoláky. Möller (2004) pro své testování použila Eysenckův osobnostní dotazník a zároveň použila několik dotazníků, aby zjistila partnerskou spokojenost.

Skóre neuroticismu bylo vyšší u žen, jak u Cattelova, tak i u Eysenckova použitého testu. Spokojenost v partnerství byla negativně propojena u obou pohlaví s mírou neuroticismu v dospělosti. Neuroticismus zjištěn v dospívání neovlivňuje spokojenost partnerů v dospělém životě. Dalším zjištěním bylo, že neuroticismus není výrazně rozdílný mezi lidmi zadanými či nezadanými (Möller, 2004).

Němečtí autoři Christine Finn, Kristin Mitte a Franz J. Neyer (2013) publikovali studii, která se věnovala obdobným tématům jako předchozí zmíněné. Zaměřili se však zejména na úzkost jako jednu z oblastí neuroticismu. Stejně jako Möllerová i němečtí psychologové ve své práci odkazují na výzkumy, ze kterých vycházel. Nejdůležitějším je studie (Blanchette a Richards, 2010), která pro svůj výzkum využila tzv. interpretační dotazník. Spočívá na principu určité situace, které jsou poskytnuty tři různé interpretace. Jedna je negativní, druhá neutrální a třetí pozitivní. Lidé více úzkostní mají tendence držet se většinou negativních interpretací. Z čehož němečtí autoři usoudili, že tyto negativní interpretace pak neurotičtí jedinci aplikují i v partnerském životě.

První část studie se věnovala právě negativním interpretacím. 182 studentů odpovídalo na otázky typu: „Váš partner vám po delší dobu neřekl, že vás miluje. Co z toho usuzujete?“, apod. Studentům byly jako možnosti dány tři různé alternativy. Věk účastníků se pohyboval mezi 18 až 41 lety. Všichni účastníci preferovali opačné pohlaví jako sexuální partnery. Výsledky potvrdily, že neurotici častěji vybírají alternativu negativní, a jestliže pak pomýšlí na negativní vysvětlení pro chování partnera i v reálném životě, není divu, že se jim partnerské vztahy hroutí (Finn aj., 2013).

V druhé části byli testovaným vzorkem přímo lidé, kteří tvořili partnerské páry. Pocházeli z různých částí Německa a do studie se přihlásili přes internet, kde také vyplnili online dotazníky. Průměrný věk žen byl 29 let, mužů 32 let a průměrně tvořili páry přes sedm let. Většina z párů nebyla sezdaná a ani spolu nežila, 26 % párů spolu žilo v manželství a jeden pár tvořili sice manželé, ale nežili spolu. 102 účastníků mělo děti a většina také diplom z absolvování vyššího vzdělání či přímo univerzit. Mimo jiné byl použit dotazník NEO-FFI nebo dotazník vztahové spokojenosti.

Autoři uvedli dvě možnosti jak výsledky interpretovat. Lidé s vyšším neuroticismem jsou ve vztahu méně spokojeni, protože si jednání svých partnerů vykládají negativně. Nebo je možné, že lidé s vyšším neuroticismem jsou méně spokojeni, protože jejich chování je partnery bráno jako negativní. V souvislosti s úzkostí nebyl zaznamenán rozdíl mezi pohlavími. Ovšem u celkového neuroticismu bylo opět vyšší skóre u žen. Neuroticismus, jak již bylo prokázáno v mnoha studiích, ovlivňuje spokojenost jedince ve vztahu. Stejně

tak ale ovlivňuje spokojenost i druhého partnera, který s neurotickým jedincem žije (Finn aj., 2013).

Výzkum, který zajímavě prezentuje pohled obou partnerů na vztah v souvislosti s neuroticismem, byl publikován v roce 2010. Jeffrey H. Larson, Ryan W. Blick, Jeffrey B. Jackson a Thomas B. Holman působili na univerzitě v Provu v Utahu, když prováděli svůj výzkum. Cílem bylo prozkoumat předmanželské vztahy z pohledu obou partnerů, přičemž jeden byl vždy neurotický. Botwin aj. (1997) zjistili, že neurotičtí lidé nejsou přitahováni dalšími neurotiky, ale naopak hledají někoho vyrovnaného, klidného, prostě ne neurotického. Neurotici dokonce své negativní emoce často přenášejí na své partnery a ovlivňují tak i jejich náladu. Dále bylo zjištěno, že muži neurotici mají více negativní vliv na manželství než neurotické ženy (Larson aj., 2010).

Američané Larson aj. (2010) se zaměřili na vztahy předmanželské. Jako výzkumnou metodu použili dvacet sedmi bodový dotazník RELATE zhodnocující vztah jako celek. Dotazník je založen na otázkách, které zhodnocují člověka test provádějícího a z jeho pohledu hodnotí i svého partnera. Ten samý dotazník poskytl orientační míru neuroticismu u testované osoby díky otázkám o emoční připravenosti, stabilitě apod. Vzorek americké studie tvořily vyplněné dotazníky mezi lety 1997 až 2005. Celkový počet párů byl 8070 a podmínkami bylo, že ani jeden z partnerů nebyl předtím v manželství, tvořili pár alespoň 6 let a věkové rozpětí bylo od 18 do 40 let. Z tohoto obrovského výzkumného vzorku bylo vybráno 198 párů, které tvořili jedinci s vysokým neuroticismem a jejich ne neurotičtí partneři. 102 párů mělo svého neurotického zástupce v řadách mužů a 96 v řadách žen. Průměrný věk žen byl 23 let a mužů 25 let (Larson aj., 2010).

Američané zjistili, že se zvyšujícím se neuroticismem jednoho z partnerů se zvyšuje také nespokojenost obou partnerů ve vztahu. Tato nespokojenost se může vyskytovat již v předmanželských vztazích a manželství tak nemá vliv na tyto problémy. Neurotické ženy jsou nejvíce ve vztahu spokojené, když jim partner dává najevo svou empatii a pochopení pro jejich chování. Důležitá je pro ženskou spokojenost i délka vztahu. Čím déle jsou s jedním partnerem, tím více mu věří, cítí se v bezpečí a jsou spokojenější. Naopak muži nevnímají délku vztahu jako nějaký faktor spokojenosti. Pro neurotické muže je hlavní,

aby se k nim jejich partnerka chovala mile, nekriticky, nekonfliktně a s empatií (Larson aj., 2010).

Britové John Maltby a Liza Day se do oblasti partnerských vztahů pustili z jiného pohledu. Zajímali je úplný počátek vztahů a to, co jim předchází. Jak vlastně lidé vnímají romantické činy a jak se sami umějí chovat k opačnému pohlaví dle svých osobnostních charakteristik. Již v roce 1996 Arnold a Thompson rozlišovali osobnostní rysy ve vztahu k romantickému chování. To, jak člověk vnímá láskyplné projevy druhých nebo jak moc důvěřuje svému protějšku, je ovlivněno např. mírou neuroticismu. Maltby a Day ve své studii v roce 2000 rozlišili romantické činy dle tří dimenzí Eysenckovy teorie, konkrétně neuroticismu, extraverte a psychoticismu. Svůj výzkum postavili na testovaném vzorku 300 studentů (140 mužů, 160 žen). Nejmladším účastníkům bylo 18, nejstarším 53 a celkový průměrný věk byl 25,24 let. K zodpovězení dostali dotazník obsahující 14 romantických činů, které měli zhodnotit od nejméně důležitých po ty nejvíce důležité. Současně vyplnili EPQ-R, který změřil jejich osobnostní rysy. Muži, kteří přikládali romantickému chování větší význam, měli vyšší skóre extraverte a nízkou míru neuroticismu. U žen, které vyžadovaly romantické projevy, byly tyto hodnoty opačné. Studie prokázala, že Eysenck měl ve svém rozdělení osobnosti pravdu v tom, že to, co je pro jednoho žádoucí, se jinému může jevit úplně naopak. A dle Maltbyho aj. (2000) oblast lásky a vztahů není výjimkou.

2.4 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A RODIČOVSTVÍ

S partnerstvím, či později s manželstvím souvisí i rozhodnutí stát se rodičem. Multikulturní studie nizozemského, finského a britských autorů si jako téma svého výzkumu zvolila reprodukční chování v souvislosti s tzv. Velkou pětkou. Jokela aj. (2011) vycházeli z hypotézy, že dnešní moderní doba spojuje rodičovství s osobnostními charakteristikami jedinců. Negativní emoce rodičů signalizují maximálně jedno dítě. To se týká méně společenských jedinců s větší stresovou zátěží. Naopak lidé, kteří se rádi obklopují přáteli a rodinou logicky tíhnou k více potomkům. Nizozemská studie z roku 2009 poukázala na fakt, že ženy matky jsou více extravertní a méně neurotické, než ženy, které děti doposud nemají. I tato studie byla jednou z mnoha, které se staly základem výzkumu M. Jokely aj. v roce 2011.

Reproduktivní chování není samozřejmě založeno jen na neuroticismu, extraverci a dalších aspektech lidské psychiky. Důležitou roli hraje i věk, ve kterém rodiče mají první dítě, načasování svatby, doba mezi prvním a druhým dítětem, doba mezi prvním a posledním dítětem a tak dále. Manželství je určitým determinantem rodičovství, ačkoliv více dětí se dnes rodí mimo manželství. Stejní autoři se tématu rodičovství věnovali už v roce 2009, kdy výsledkem jejich výzkumu bylo, že neurotici posouvají roli rodiče na stále vyšší věk, a když už se rozhodnou mít potomka, tak to často zůstane u jednoho. To samé platí pro ženy, které před rodinou upřednostňují kariéru (Jokela aj., 2011).

Autoři studie zkoumali pětifaktorovou teorii osobnosti na vzorku 15 729 Američanů starších 35 let. Základní hypotéza se týkala neuroticismu a jeho negativního vlivu na rozhodnutí mít děti a na jejich počet, pozdější porody a delší interval mezi svatbou a rodičovstvím. Výzkum zohlednil i socioekonomický status a vzdělání účastníků. Opět byl jako výzkumná metoda použit dotazník týkající se Velké pětky (Jokela aj., 2011).

Prvním výzkumným výsledkem byla asociace nižšího věku při vstupu do manželství s více narozenými dětmi. Extraverze byla zejména zaznamenána u mužů, kteří se ženili v nízkém věku a následně měli děti. Více dětí rovná se nízká míra neuroticismu a vysoká míra extraverte u obou pohlaví. Ženy více neurotické prodlužují intervaly mezi narozenými dětmi. Muži neurotici dávají přednost tomu mít dítě až po svatbě. Společným rysem neurotických mužů i žen je to, že více vnímají stresující události s dětmi spojené a mají zbytečné obavy ještě před tím, než se děti narodí. S tím souvisí i mnohem větší přemýšlení o tom, zda děti vůbec mít. Neurotici zkrátka více přemýšlejí a strachují se ohledně všeho, a rodičovství není výjimkou (Jokela aj., 2011).

Výsledky Jokely a jeho kolegů svým výzkumem podpořila studie Němce Olafa Reise a jeho spolupracovníků. Byla publikována také v roce 2011 a mimo neuroticismu zkoumala i sociální podporu ve vztahu k načasování rodičovství. Jednalo se o výzkum dlouhodobý. Výzkumný vzorek lidí byl sledován od jejich narození až po 38. rok života. Celkový počet zúčastněných byl 244 a obě pohlaví byla zastoupena ve srovnatelném množství. Reis aj. (2011) zjistili, že ženy z jejich studie se stávaly matkami, když jim bylo v průměru 27,3 let. Otcovství se muži dočkali v průměrném věku 29,5 let. Stejně jako u výsledků Jokelovy studie i Reis aj. potvrdili tvrzení, že neuroticismus oddaluje rozhodnutí stát se rodičem.

Potvrdili ale zároveň fakt, že sociální podpora a vliv přátel v době dospívání zvyšují možnost, že se mladí lidé rozhodnou pro rodičovství dříve. Tedy nejen neuroticismus, ale i sociální okolí a jeho vliv může za rozhodnutí, kdy se stát rodičem (Reis aj., 2011).

Když už se lidé stanou rodiči, uplatňují nad svými ratolestmi specifické rodičovské styly. To, jak tyto styly ovlivňují psychologické rysy dětí, zkoumala studie nizozemců Kees van Puttena, Petera Paul Moormanna a brazilské psycholožky Daniely Rocha Lopes. Rogersova teorie z roku 1951 byla předlohou této studie. Rogers věřil, že zdravý dětský vývoj zahrnující správné rodičovské vedení může minimalizovat případné psychické problémy. Tím nejlepším vedením dle něho byl bezpodmínečný pozitivní vztah, kdy je dítě neustále chváleno a dostává se mu potřebné pozornosti nehledě na jeho aktuální chování. Rogers (1951) také popsal tzv. podmíněný vztah, kdy si dítě získá pozornost, jen když se chová, tak jak rodiče očekávají a je neustále disciplinováno bez dostatečných projevů rodičovských citů. Tento druhý vztah Rogers označoval jako nesprávný. V roce 1990 Parker tvrdil, že přístup podobný druhému Rogersem popsanému může za vznik neuróz u adolescentů. McGinn aj. (2005) dokonce takovýto výchovný styl spojovali s vysokou úzkostí a depresemi u později dospělých lidí. Tento výzkum může být tím nejdůležitějším z doposud zmíněných, alespoň v rozsahu této podkapitoly. Jelikož úzkost a deprese jsou častými projevy neurotických osobností (Lopes aj., 2015).

Lopes aj. (2015) se zaměřili ve svém výzkumu na dva hlavní body výchovy. A sice na disciplínu a emoční podporu v souvislosti s jejich následky na psychiku osobnosti. V potaz vzali dva Rogersovy styly výchovy, kdy zejména ten nesprávný předpokládal vyšší míru neuroticismu u lidí takto vychovaných. 263 studentů psychologie z Leidenské univerzity posloužilo jako výzkumný vzorek. Do studie se zapojily převážně ženy, konkrétně 211 s průměrným věkem 22,23 let. Muži se zúčastnili v počtu 52 a jejich průměrný věk byl změřen na 23,32 let. LPCIQ test byl použit k porovnání rodičovských stylů matek a otců, tak jak je vnímali testovaní studenti. SCL devadesáti bodové škály pak měřily hodnoty spojené s neuroticismem (Lopes aj., 2015).

Závěry potvrdily Rogersovu teorii a dokázaly, že požadování přílišné disciplíny a neposkytování emocionální podpory vede k většímu stresu a psychickým problémům v dalším životě dítěte. Studenti, kteří zažili takovýto rodičovský styl sami na sobě,

vykazovali vyšší skóre neuroticismu, než ti, kteří byli vychováni odlišně. Zdali nesprávný rodičovský styl uplatňovala matka či otec, nemělo prokazatelný vliv. Nejvlivnější kombinací pro znásobení neuroticismu byla nedostatečná emocionální podpora otce a tvrdá disciplína požadovaná matkou. Lopes aj. (2015) tím jen dokázali, že role otců by se neměla přehlížet a dítě potřebuje vnímat pozitivní emoce jak od matky, tak i od otce.

2.5 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A PRACOVNÍCH ASPEKTŮ

Studie indického vědce Nishanta Uppala s názvem Moderation Effects of Job Characteristics on the Relationship Between Neuroticism and Job Performance se zaprvé zabývá vztahem mezi neuroticismem a pracovním výkonem. Dále pak charakteristikou dané pracovní činnosti a jejím vlivem na předešlý zkoumaný vztah. Jde o nedávno publikovanou studii z roku 2014, která využila dvou zkoumaných vzorků z odlišných let.

Mnozí autoři se již v minulosti shodli na důležitosti psychologického založení člověka pro různé profese. Každá pracovní činnost může potřebovat odlišnou lidskou povahu pro správný výkon. Barrick aj. (2001) či Chiaburu aj. (2011) byli jedni z mnohých, kteří se tomuto tématu věnovali ve svých výzkumech. Nezaměřili se ale na hlavní osobnostní dimenzi, a to na neuroticismus. Sice se zmínili, že neuroticismus ovlivňuje výkon pracovníka, ale nezohlednili různost pro rozdílná povolání. V předchozích dekádách se autoři nemohli shodnout na asociaci mezi neuroticismem a pracovním výkonem. Zastáncem negativního vztahu mezi těmito dvěma fenomény byl Salgado (1997). Ten samý autor se ke zkoumání neuroticismu vrátil v roce 2003 a z negativní asociace se výsledkem jeho zkoumání stala asociace dokonce žádná. Naopak Bendersky a Shah (2013) tvrdili, že neuroticismus má výrazný vliv na pracovní výkon. Zejména v profesích, kde je důležitá zpětná vazba od kolegů se neurotičtí jedinci výrazně snaží zvýšit svůj pracovní výkon, aby se vyhnuli jednak sociálnímu zklamání nebo byli hodnoceni jako neschopní.

Co ještě nebylo zmíněno, je spojování neuroticismu s nízkou pracovní motivací. Nishant Uppal (2014) ve své studii zohledňuje tři hlavní rysy každé profese, které zkoumá jako vlivné činitele na vztah neuroticismu a pracovní výkonnosti. Jedním z nich je právě rys motivační. Ten zahrnuje rozsah požadovaných schopností, viditelné výsledky práce, míru ovlivnění ostatních pracovní činností jedince, schopnost samostatně rozhodovat

a v neposlední řadě zpětnou vazbu od kolegů a nadřízených. Neurotičtí zaměstnanci by v souvislosti s motivačním rysem pracovní profese neměli být rozptylováni jinými činnostmi, aby se mohli plně věnovat splnění zadaného úkolu (Uppal, 2014).

Sociálním rysem profesí je míněno pracovní prostředí, pocit bezpečí, vztahy a nálada mezi spolupracovníky, schopnost spolupráce, sociální podpora a podobně. Barrick a Stewart (1998) zaregistrovali neuroticismus ve vztahu k výkonnosti u lidí, kteří byli pověřeni týmovou prací, nebo jinou činností zahrnující komunikaci v rámci mezilidských vztahů. V těchto profesích mají zejména neurotici větší problém prosadit se nebo obsadit vyšší pracovní pozici (Uppal, 2014).

Třetí charakteristikou pracovní činnosti je rys kontextuální. Ten zahrnuje psychické rozložení zaměstnance a pracovní podmínky, např. teplo či hluk. Nepřízeň těchto faktorů vede k únavě, neuspokojení z práce a neurotičtí jedinci jsou těmito negativy více poznamenáni (Uppal, 2014).

Výzkumný vzorek tvořili lidé ze třinácti různých profesí v bance, které se týkaly sedmi oblastí. Na příklad marketingu nebo managementu. Tito lidé byli zaměstnanci dvaadvaceti indických soukromých bank. Sběr dat pro výzkum byl proveden ve dvou vlnách s časovým intervalem třinácti měsíců. Celkový počet zúčastněných osob byl 1562 s průměrným věkem kolem čtyřiceti let. Všichni byli zaměstnáni na plný úvazek a více než polovinu tvořili muži. Nejvíce testovaných osob pocházelo z oddělení managementu a vzdělání a rozvoje. Uppal (2014) použil pro měření pětifaktorového modelu Goldbergovu škálu. Dotazník konstrukce práce byl použit ke zjištění motivačních, sociálních a kontextuálních charakteristik. Williamsova a Andersonova sedmi-bodová škála měřila výkon práce. Uppal (2014) nezapomněl zohlednit i kontrolní proměnné jako je věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, manželský status a délka zaměstnanosti.

V obou vlnách výzkumu se potvrdila hypotéza, že motivační charakteristiky mají zeslabující vliv na negativní vztah neuroticismu a pracovního výkonu. Vyšší míra neuroticismu není dobrá pro zaměstnání, která postrádají obecnou odpovědnost. Jedinec zde není motivován k vyššímu výkonu, jelikož není za nic osobně odpovědný a nevynakládá tudíž potřebnou snahu (Uppal, 2014). Stejný zeslabující vliv na vztah neuroticismu a pracovního výkonu mají i charakteristiky sociální. Neurotičtí jedinci nejsou

tak soutěživí jako jejich spolupracovníci, ale pozitivní vazba s ostatními jim pomáhá k lepším pracovním výkonům. Naopak negativní nálada a pocity mohou mít nepříznivý dopad na celý pracovní kolektiv. Pracovní podmínky, jako jedna z oblastí kontextuálních charakteristik, mají stejný vliv jako charakteristiky předchozí. Příjemné pracovní podmínky mohou u neurotických jedinců vyvolat větší motivaci a snahu při pracovním výkonu. Druhá oblast kontextuálních charakteristik, psychické založení osobnosti, nemá žádný potvrzený efekt ve vztahu neuroticismu a pracovního výkonu. Uppal (2014) zmiňuje fakt, že neurotici si v práci sice více stěžují, na příklad na únavu, to ale nemá vliv na jejich pracovní výkon.

Velmi důležité je zvolit si po studiu vhodné povolání a správnou kariérní cestu. Není výjimečné, že absolvent vezme práci v oboru, který ho nebaví a zůstane v této fázi celý život. Rozhodnutí pro tu či onu kariéru v souvislosti s neuroticismem studovali američtí psychologové v roce 2015. Neuroticismus je hlavní složkou psychiky člověka, která zahrnuje negativní myšlení, pocity a obavy z budoucnosti. Tyto aspekty pak mají vliv na kariérní rozhodnutí, které je emočně náročné, a pod tlakem situace si člověk nemusí zvolit pro sebe to nejlepší. Bullock-Yowell aj. využili ke svému výzkumu data z jejich předchozích zkoumání z roku 2011. V této dřívější studii dokázali vztah negativního myšlení a stresu na špatné kariérní rozhodnutí, které v sobě zahrnuje zejména míru obav a rozsah spokojenosti s provedeným rozhodnutím.

Průměrný věk 119 studentek a 113 studentů zúčastněných ve výzkumu v roce 2015 byl 20,3 let. Neuroticismus byl standardně měřen NEO-FFI testovou metodou. Kognitivní procesy, které ovlivňují rozhodnutí o budoucím zaměstnání, byly změřeny CTI testem, který Sampson aj. vytvořili v roce 1998. Metoda CTI zahrnuje škály týkající se rozhodování, úzkosti a konfliktů. Doplnujícími dotazníky byly zjištěny vztahy účastníků ke copingovým strategiím a rozhodování o povolání. Výsledky ukázaly značný nepřímý vliv neuroticismu na rozhodnutí lidí, čím chtějí být. Vliv to byl nepřímý, jelikož neuroticismus nemá přímočarý vliv na toto rozhodnutí, ale ovlivňuje ho díky negativním myšlenkám a copingovým strategiím. Dále bylo potvrzeno, že čím vyšší neuroticismus, tím vyšší nejistota a nespokojenost s kariérním rozhodnutím (Bullock-Yowell aj., 2015). Martin a Stead (2014) nezávisle na předchozím výzkumu zjistili, že neuroticismus je

z pětifaktorové teorie tím nejčastějším faktorem, proč lidé mají problém rozhodnout se, jakou profesi chtějí v životě vykonávat.

V moderní a rychlejší době chtějí všichni přijít s něčím novým, s nějakým novým nápadem. V pracovním prostředí obzvlášť a důležitým aspektem originality a nových nápadů je kreativita. Autorky Huimin Xu a Merrie L. Brucks z amerických univerzit se kreativitou zabývaly a kladly si otázku, zda jsou neurotici více kreativní než ostatní. Některé ze studií oboru existenciální psychologie naznačují, že vysoce neurotičtí jedinci, či dokonce lidé labilní až pomatení jsou velmi kreativní. Již v roce 1932 mluvil Otto Rank o kreativitě jako o oslavě jedinečnosti osobnosti. Humanistická psychologie zase vnímá kreativitu jako prostředek vyjádření potenciálu člověka. Xu a Brucks (2011) zjišťovaly míru neuroticismu a jejího vlivu na stupeň kreativity za okolností, které ohrožují člověka na životě. Existují totiž teorie, které tvrdí, že kreativita může člověka uchránit před úzkostnými stavy a strachy ze smrti. Člověk se díky vlastnímu tvoření odpoutá od strachů a soustředí se na něco jiného. Na druhou stranu být kreativní vyžaduje jistou míru odvahy vystoupit z řady a dělat něco odlišného. Stát si za svým a věřit sám sobě, to je kreativita. Jenže sebevědomí a nebojácnost nejsou aspekty, které by se s neuroticismem daly pojit. Ale na druhou stranu panují názory, které pocházejí od samotného Aristotela, který věřil, že kreativní lidé jsou melancholici a mají vysoký neuroticismus. McCrae, autor, který se neuroticismu velmi věnoval, se přiklonil na stranu Aristotelových myšlenek. Která skupina autorů má pravdu se snažily zjistit Xu a Brucks (2011).

Ve své studii publikovaly hned tři experimenty. V prvním z nich 58 studentů s průměrným věkem 21,8 let vyplnilo dotazníky ohledně neuroticismu a strachu ze smrti. 14 z nich bylo klasifikováno jako málo neurotičtí a 16 respondentů naopak jako vysoce neurotičtí. Účastníci si poté vybírali kreativní činnost, která je jim osobně nejbližší a nakonec činnosti, které se nedají považovat za kreativní, např. sledování filmu. Nejvíce si respondenti jako kreativní činnost vybírali vaření či pečení, poté bytové dekorace a 7 účastníků se cítilo kreativními při fotografování. Volba kreativní činnosti nebyla ovlivněna mírou neuroticismu. Ve výzkumném vzorku se jako více kreativní ukázaly ženy (Xu a Brucks, 2011).

V experimentu č. 2 si 46 studentů mělo vybírat mezi kreativní, nebo nekreativní aktivitou, aby se ukázala jejich preference. Výzkumná metoda byla podobná té použité v experimentu prvním. Výsledek ukázal, že strach ze smrti neovlivňuje kreativní rozhodování člověka, ale neuroticismus se ukázal být negativním faktorem v souvislosti s kreativitou. Více neurotičtí lidé byli méně kreativní. Otázkou je, zda se výzkumný vzorek o 46 studentech dá považovat za relevantní.

V poslední třetí výzkumné části se autorky zaměřily na kreativitu a neuroticismus u každého účastníka zvlášť. 54 žen a 142 mužů se přes internet zapojilo do tohoto výzkumu. Internetové testování obsahovalo otázky na neuroticismus, kreativní úkoly, otázky typu „Radši byste šel k zubaři, nebo na zkoušku“?, apod. Zde se ukázalo, že neuroticismus a strach ze smrti jsou ovlivněny kreativitou, ale vždy to záleží na aktuální náladě (Xu a Brucks, 2011). Ani v této americké studii se neprokázal zásadní vliv neuroticismu na kreativitu a jako jeden z pracovních aspektů je kreativita individuální záležitostí nehledě na neuroticismus.

Žádný zaměstnavatel není nadšen, když jeho zaměstnanci neustále odkládají své pracovní povinnosti a do určité míry může být prokrastinace dalším pracovním aspektem. Nejvíce jsou oddalováním svých povinností známí studenti, ale někteří z nich si tento návyk přenášejí i do zaměstnání. Američané Hess aj. se v roce 2000 pokusili objasnit vztah neuroticismu a prokrastinace. Do tohoto vztahu zapojili i faktor večerního či ranního typu člověka, jelikož vycházeli ze článku Ferrariho aj. (1997), kteří tvrdili, že tento faktor má vliv na prokrastinaci. Watts (1981) zjistil, že ranním typem jsou lidé více introvertní, ambiciózní s tendencí dosáhnout velkých úspěchů. S čímž souvisí i výsledky mnoha dalších studií, které jen potvrdily, že prokrastinativní chování se váže k večerním typům osobnosti. Jak již bylo zmíněno dříve, neurotici jsou spíše těmito typy. Hess aj. (2000) chtěli tento vztah ověřit a podložit novým výzkumem.

Výzkumný vzorek tvořili studenti z Baltimoru v Americe s věkovým rozhraním od 18 do 23 let. Celkem 74 žen a 33 mužů z různých akademických oborů bylo účastníky výzkumu Hesse aj. v roce 2000. 91 % z nich uvedlo, že žijí na kampusu své univerzity. Studenti vyplnili dotazník zjišťující ranní či večerní typ osobnosti, dále byli zhodnoceni škálou měřící prokrastinaci a nakonec Eysenckovým osobnostním dotazníkem.

Američané zjistili, že večerní typ člověka, tedy ta fáze dne, kdy je člověk nejvíce aktivní večer, podmiňuje prokrastinaci. Lidé aktivní večer mají větší tendenci odkládat své povinnosti, než lidé s nejvýraznější aktivitou na začátku dne. Neuroticismus byl zjištěn jako částečný mediátor ve vztahu prokrastinace a večerního typu, jelikož byl změřen jako související s prokrastinací. Neurotici nemají dobré výsledky ani v tomto výzkumu, protože byli zhodnoceni jako ti, kteří jsou nejčastějšími odkládači své práce. Vysvětlením proč tomu tak je, bylo tvrzení, že neurotici s větší tenzí a emoční nestabilitou své povinnosti odkládají z důvodu strachu z neúspěchu ze zadaného úkolu. Bylo zjištěno, že s rostoucí mírou neuroticismu roste i míra prokrastinace (Hess aj., 2000).

2.6 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A KVALITY ŽIVOTA

Neuroticismus je obecně spojován s horší kvalitou života. Molgorzata Sobol-Kwapinska se v nové studii z roku 2016 snažila zjistit, proč tomu tak je. Dle Haase aj. (2007) z biologického hlediska může negativní dopady podmiňovat činnost limbického systému, zejména v zátěžových situacích. Polka Sobol-Kwapinska ve svém výzkumu zohlednila hlavně časové kritérium pro vytvoření negativních asociací mezi spokojeným životem a neuroticismem. Časové kritérium z psychologického hlediska zahrnuje minulost, přítomnost, budoucnost a to, ke kterému z těchto etap člověk vzhlíží. Např. Barber aj. (2009) uvádějí, že na budoucnost častěji myslí optimističtí jedinci. Zatímco minulostí se zabývají jedinci pesimističtí, neurotičtí s depresivními tendencemi. Lidé, kteří se soustředí na přítomnost a řídí se heslem *Carpe diem*, jsou nejspokojenější s nejlepší kvalitou života.

Sobol-Kwapinska zvolila široké věkové spektrum účastníků pro svou studii. Z 200 osob bylo nejmladšímu 17 a nejstaršímu 80. Všichni účastníci byli polského původu a většina měla alespoň střední vzdělání. Doma vyplnili EPQ-R, který autorku zajímal zejména z pohledu škály neuroticismu, a poté dotazník spolu s ostatními (Zimbardův osobnostní dotazník zohledňující časové kritérium, sebehodnotící škála, škála zhodnocení životní spokojenosti aj.) předali k vyhodnocení (Sobol-Kwapinska, 2016).

Bylo zjištěno, že neurotici opravdu více tíhnou k minulosti a upřednostňují negativní vzpomínky před těmi pozitivními. Což, jak se ukázalo, je tím nejhorším možným v souvislosti s kvalitou života. Neurotici jako by si chtěli psychicky ubližovat negativními

prožitky, se kterými už nemohou nic udělat a nedokážou se od minulosti oprostít. Nebyly zjištěny žádné pozitivní korelace mezi neuroticismem a přítomným hedonistickým stylem života, či vzhlížením k budoucnosti. Ale na druhou stranu Sobol-Kwapinska (2016) publikovala studii se závěrem, že ne pro každého je styl Carpe diem tím nejvhodnějším. Zejména velmi neurotickým jedincům spíše škodí, jelikož zvyšuje již tak vysokou tenzi. Autorka také polemizuje nad tím, jestli být šťastným za každou cenu není daň moderní doby a dnešního vnímání světa. Vždyť přece usmívat se od ucha k uchu ještě neznamená, že člověk uvnitř sebe neřeší navenek skryté problémy. Neurotici jsou možná zbytečně „nešťastní“, ale na druhou stranu přetvařovat se 365 dní v roce prostě nelze.

Kvalita života či životní spokojenost může být neuroticismem různě ovlivněna také dle životních etap jedince. Na to, jak se vliv neuroticismu mění v průběhu několika desítek let, se zaměřil kolektiv švédských autorů v roce 2013. Jejich studie sledovala vývoj neuroticismu u žen středního věku až do počátku jejich stáří. Důvodem pro výběr takovéto zkoumané skupiny byl nedostatek výzkumů právě této věkové etapy z let předchozích. Cílem švédských autorů Billstedta aj. (2013) bylo zjištění, jak stabilní je neuroticismus v průběhu života a jak jeho případné změny ovlivňují jedince a následně i kvalitu života. První výzkumná část se odehrála kolem roku 1968, druhá o 37 let později v roce 2005.

Konkrétně výzkumný vzorek tvořilo 688 žen narozených v letech 1918, 1920 nebo 1930. Poprvé vyplnily Eysenckův osobnostní dotazník v roce 1968 a to samé zopakovaly v roce 2005. V mezidobí 314 účastnic výzkumu zemřelo a 101 se odhlásilo, takže druhou vlnu Eysenckova dotazníku vyplnilo jen 273 žen. Po vyloučení těch, které trpěly demencí, nebo nevyplnily celé dotazníky, zůstalo 153 testovaných. Kromě osobnosti byly zaznamenány i jiné podmínky a životní události díky DSM-III, což je diagnostický a statistický manuál užívaný k měření mentálních poruch (Billstedt aj., 2013).

Výsledky přinesly příliš neočekávané závěry. A sice, neuroticismus se během života testovaných žen výrazně zvýšil, což mohlo mít negativní dopady na jejich životní postoj a spokojenost. Tento nárůst byl však zaznamenán jen u ročníků 1918 a 1920, nikoliv u žen narozených v roce 1930. Extraverze se během 37 let téměř nezměnila ani u jedné z věkových skupin. Toto zjištění je v rozporu s doposud všemi tvrzeními, která

předpovídala snížení extraverze během stáří. Výsledky DSM-III testu nijak nesouvisely s mírou extraverze či neuroticismu v průběhu celé dlouhodobé studie (Billstedt aj., 2013).

Neuroticismus neovlivňuje kvalitu života jen u dospělých, ale i u dětí. Nizozemci Mulder a van Aken (2014) konkrétně zkoumali, jestli jsou více úzkostné, neurotické děti častěji oběťmi v kolektivu, což může vyústit např. v šikanu. Sociální úzkost je současný problém. Kolem 40 % dětí ve věku od 12 do 14 let se setkalo s vyloučením z kolektivu, posměšky, nebo negativním hodnocením od spolužáků kvůli tomu jak vypadají. Sociální úzkost je důsledkem těchto negativních zážitků a dítě má strach navazovat další kontakty. Tento strach si může přenést až do dospělosti a vzhledem ke svému opatrnému chování se může opět stát obětí. Nizozemští autoři vzali v potaz psychologické aspekty dětí a zjišťovali, jestli ty mají nějaký vliv na to, které děti se stávají oběťmi. Bollmer aj. (2006) tvrdí, že šikanované děti mají v dospělosti nižší míru extraverze a vyšší míru neuroticismu. Toto tvrzení se nizozemci snažili přezkoumat a ve svém výzkumu zohlednili i to, jakou roli hraje pohlaví.

Poslední ročník 95 nizozemských základních škol se stal cílem autorů. 1814 dětí od 11 do 13 let se zúčastnilo této studie. Genderové obsazení bylo téměř v rovnováze, jelikož kluků se zúčastnilo 903 a holek 911. Jejich průměrný věk byl 11,99 let. Přes 80 % dětí bylo nizozemského původu, zbytek jiného etnika. Děti vyplnily dotazníky týkající se osobnostních charakteristik, sociální úzkosti a šikany. Na zjištění šikany a sociální úzkosti byly použity nizozemské verze určených měřících škál. Pět osobnostních rysů bylo zkoumáno díky pětifaktorovému dotazníku. Sociálně úzkostné děti jsou opravdu více šikanovány, ale ne všechny nutně musí být oběťmi. Extraverze je ochranným faktorem sociálně úzkostných dětí. Hlavním důvodem je to, že více extravertní jedinci lépe zvládají negativní zpětnou vazbu od ostatních a nedělají si z toho téměř nic. Také si snáze udělají přátele a agresori si spíše vybírají jedince, kteří žádné kamarády nemají. Extravertní děti se samy popsaly i jako více šťastné, než ty s nízkou mírou extraverze. Autoři dále zjistili, že zatímco dívky jsou více šikanovány psychicky, u kluků dominuje fyzická šikana. Ve vztahu sociální úzkosti a šikany nehraje neuroticismus predeterminující roli (Mulder a van Aken, 2014).

Chorvatka Jasminka Bobić zkoumala kvalitu života z pohledu samotných neurotiků a lidí, kteří neuroticismem nejsou ovlivňováni. Svůj výzkum publikovala v roce 2012 a hlavní výzkumnou metodou pro zjištění kvality života byl WHOQOL test, který pochází od Světové zdravotnické organizace. Tato organizace definuje kvalitu života jako individuální vnímání pozice v životě jedincem v kontextu kulturních hodnot a rozdílů, které člověk prožívá zprostředkovaně díky jeho cílům, očekávání nebo obavám. Takovéto zhodnocení kvality života zahrnuje aspekty fyzické i psychické a jejich stav v průběhu života. Bobić (2012) poukazuje na to, že osobnostní rysy mohou ukázat důvod, proč se jedinec vidí zrovna tak či onak.

Studie původně měla výzkumný vzorek, který tvořili zaměstnanci pojišťovny, národní knihovny a národního archivu. Konkrétně 211 pracovníků obou pohlaví. Bobić zkoumala vztah kvality života, neuroticismu a syndromu nemocných budov. Lidé, kteří zaznamenali nižší skóre neuroticismu, hodnotili svůj život lépe a vykazovali v menším procentu syndrom nemocných budov, než lidé vysoce neurotičtí. Neuroticismus byl společně s náročnými životními situacemi zjištěn jako hlavní příčina vzniku syndromu nemocných budov u pracovníků. Tento výzkum je jen jedním z mnoha, který potvrdil vyšší neuroticismus u žen než u mužů. S tím souvisí zjištěný fakt, že ženy častěji hodnotí svou kvalitu života jako nižší, zatímco muži svůj život vidí lépe (Bobić, 2012).

2.7 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA VZTAH NEUROTICISMU A POSTTRAUMATICKÉHO STRESU

Posttraumatický stres se u člověka objevuje po prožití různých traumat a projevuje se třemi základními symptomy. Jednak to může být znovuprožívání konkrétního traumatu, přecitlivělost, anebo vyhýbání se okolí spojené s určitou otupělostí psychiky jedince. Znovuprožívání zahrnuje noční můry či tzv. flashbacky. Člověk s posttraumatickou stresovou poruchou (PTSP) se vyhýbá místům nebo lidem, kteří jsou s traumatem spojeni a snaží se vytěsnit myšlenky na tuto událost. Přecitlivělost je spojena se zjitřenými emocemi, které člověku nedovolují vyšší koncentrovanost nebo např. klidný spánek. Ne každý člověk trpí posttraumatickou stresovou poruchou po prožití náročné životní situace. Pro rozvinutí této poruchy jsou potřebné i další faktory, mezi které vědci v posledních letech řadí právě neuroticismus (Engelhard aj., 2002).

Studie věnující se vztahu neuroticismu a PTSP bývají řazeny do dvou skupin. První skupina obsahuje výzkumy zaměřené na rozdíly skóre neuroticismu u lidí s PTSP a lidí, kteří PTSP netrpí. Mezi tyto studie patří např. výzkum Caselly a Motty z devadesátých let minulého století. Druhá skupina studií měří samotné skóre neuroticismu v souvislosti s PTSP u lidí, kteří prožili války, zemětřesení, letecké havárie a jiná neštěstí (Engelhard aj., 2002). Důležitým výzkumem v tomto oboru je studie Janssen (1995), který provedl výzkum PTSP na vzorku těhotných žen, které později potratily. Největší příčinou vzniku PTSP u těchto žen byl naměřený neuroticismus.

Nizozemští vědci z Maastrichtské univerzity si v roce 2002 dali za cíl osvětlit vztah neuroticismu a posttraumatické stresové poruchy jako jedni z prvních v novém tisíciletí. Iris M. Engelhard, Marcel A. van den Hout a Marel Kindt jako výzkumný vzorek testovali těhotné ženy, podobně jako Janssen. Do výzkumu se přihlásilo 1370 žen zhruba ve dvanáctém týdnu těhotenství. Každé dva měsíce v těhotenství plus jeden měsíc po porodu vyplňovaly dotazníky na neuroticismus, předchozí životní události, přecitlivělost a její aspekty. 118 žen s průměrným věkem 31 let, které se i po potratu chtěly účastnit studie, byly dále testovány na symptomy posttraumatického stresu. Téměř všechny vystudovaly střední školu, 40 % dokonce školu vysokou a jedna třetina z nich byla bezdětná. Skoro jako u všech studií týkajících se neuroticismu byl použit Eysenckův osobnostní dotazník. PTSP byla zjišťována díky škále posttraumatických symptomů (PSS-SR) a životní události byly zaznamenány díky dotazníkům obsahujícím otázky na trauma a běžný život.

Výsledkem nizozemské studie bylo zjištění, že vysoká míra neuroticismu u jedince ještě před traumatem tvoří vysokou šanci vzniku PTSP po zažití krizové události. Zároveň je ale nutno podotknout, že neuroticismus automaticky neznamena PTSP. U žen, které potratily, byla zjištěna vysoká přecitlivělost a emoční neklid po prožití ztrátě, ale tyto hodnoty nebyly podporovány mírou neuroticismu. Neuroticismus sice s přecitlivělostí souvisí, ale u této konkrétní studie byly jeho hodnoty stejné před i po prožití ztrátě. Neuroticismus, posttraumatický stres a jejich symptomy se překrývají. Zejména obecná úzkost, která je velmi spjata s oběma fenomény. V neposlední řadě nizozemci prokázali, že neuroticismus nesouvisí se znovuprožíváním osobních traumat, jak již bylo tvrzeno v několika dřívějších výzkumech (Engelhard aj., 2002).

McCrae aj. (2000) tvrdí, že člověk je založen zejména na biologické bázi a tudíž jakékoli environmentální zkušenosti nemají na změny neuroticismu vliv. Lewis (2001) má opačný názor a říká, že ke změnám neuroticismu dochází v jednotlivých vývojových stádiích. Někde mezi těmito dvěma póly stojí výzkum Kandlera z roku 2012, který propojuje vlivy genetické i environmentální.

Löckenhoff aj. (2009) jsou zastánci toho názoru, že vystavení určitému traumatu vede jedince k tomu, aby se stal více neurotickým. Studie, které jejich názor dokazují, však byly provedeny s výzkumným vzorkem lidí, kteří již nějaké trauma prožili. Dánští a američtí autoři se spojili, aby provedli výzkum s lidmi, kteří byli otestováni před a následně po vystavení traumatické události. Christin M. Ogle, David C. Rubin a Ilene C. Siegler publikovali v roce 2014 studii s názvem *Changes in Neuroticism Following Trauma Exposure*. Zaměřili své zkoumání zejména na změny neuroticismu u jedinců, kteří si prošli různými traumaty. Hlavním cílem bylo zjistit, ke které skupině dříve provedených výzkumů se tahle studie přikloní (Ogle aj., 2014).

Lidé z univerzity v Severní Karolíně tvořili výzkumný vzorek této studie. Respondenti nejdříve vyplnili NEO osobnostní dotazník, a to ve dvou obdobích jejich životů. Tyto životní fáze dělilo osm let a při druhém vyplňování zmíněného dotazníku hodnotili i jejich vystavení traumatickým událostem za uplynulá léta. Podle odpovědi týkající se traumat byli účastníci výzkumu rozděleni do tří skupin. První tvořili lidé, kteří prožili trauma během osmi let, které dělily dva NEO dotazníky. Očekávalo se, že tato skupina bude mít vyšší skóre neuroticismu až ve druhém testování, na rozdíl od skupiny druhé, kterou tvořili lidé s prožitými traumaty ještě před zahájením prvního testování. Třetí skupina zahrnovala osoby, které během obou testování žádné trauma nepostihlo. Jestliže je tedy neuroticismus ovlivněn prožitými náročnými životními událostmi, měla třetí skupina vykazovat nižší neuroticismus než skupiny předešlé. Celkově se výzkumu zúčastnilo 3257 osob (Ogle aj., 2014).

Další věcí, kterou chtěli autoři prokázat, bylo, že neuroticismus více ovlivňují život ohrožující události, než ty, které člověka přímo neohrožují. Ke zjištění traumatických událostí byl použit TLEQ dotazník, pro neuroticismus již zmíněný NEO Personality Inventory a MMPI test. Více než jedna třetina účastníků byla zasažena ztrátou milované

osoby. Další traumata účastníků byla například autonehoda, život ohrožující nemoc, sexuální zneužívání, domácí násilí a jiné život ohrožující i neohrožující události. Jedním z výsledků této studie bylo zjištění vyššího neuroticismu u žen. Stejně jako v mnoha předchozích výzkumech. Překvapující byl výsledek předpokládaných hypotéz. Skupina lidí, kteří byli vystaveni traumatu před testováním, měla shodné skóre neuroticismu v obou testováních. Stejně tak skupina, která zažila svá traumata až po prvním testování. Zajímavé také je, že skupina, kterou žádná traumata nepostihla, nevykazovala značně nižší neuroticismus než skupiny předchozí. Jediné, co tato studie potvrdila, bylo, že v dospělosti dochází k nepatrnému snížení neuroticismu a traumata prožitá v dětství mají vliv na vyšší míru neuroticismu v dospívání (Ogle aj., 2014).

Podobný výsledek na stejné téma publikovala H. Riese aj. (2014), i když jejich studie prokázala vliv zažitých traumat na skóre neuroticismu. Finští a nizozemští autoři použili data testovaného vzorku finských dvojčat z let 1975 a 1981. Účastníci ve dvou časových obdobích vyplnili EPI a dotazník týkající se silných stresujících událostí, které se jim přihodily během života. Polovina účastníků byly ženy a průměrný věk všech byl 41,6 let. Testovány byly tři základní hypotézy. První předpokládala zvýšený neuroticismus u jedinců, kteří prožili náročné životní situace, druhá předpovídala vysoké skóre základního neuroticismu u jedince ještě před stresovým prožitkem a třetí naznačovala výsledek, že nedávné negativní prožitky ovlivňují míru neuroticismu více, než ty starší (Riese aj., 2014).

Během šestiletého výzkumu v osmdesátých letech minulého století byla zjištěna časová stabilita neuroticismu. Ačkoliv jedinci s prožitou velmi stresovou událostí zaznamenali nárůst míry neuroticismu, nehledě na jejich skóre tzv. základního neuroticismu. Prokázalo se, že nedávno prožitá negativní životní událost měla větší vliv na míru neuroticismu, než událost, která se stala před lety. Reise aj. (2014) poukázali na to, že je důležité zohlednit časové období, ve kterém se jedinci přihodila psychická újma.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo charakterizovat neuroticismus a vytvořit přehledovou studii výzkumů, které mají k neuroticismu nějaký vztah. Charakteristika neuroticismu byla provedena v první části této práce, která je čistě teoretická. Zde byly uvedeny také projevy neuroticismu, a to jak z fyzické stránky života, tak i psychické. Čtenář si tak mohl udělat přehled o tom, co neuroticismus je, jaké oblasti ovlivňuje a jak se tento fenomén projevuje.

Přehledová studie byla vytvořena v druhé části této práce. Tato část nese název analytická, jelikož zahrnuje analytickou činnost, která je pro vytvoření přehledové studie potřebná. Nejprve byl vymezen samotný postup sbírání dat ve vybraných informačních databázích. Čtenář se dozvěděl, jak se v databázi vyhledává a jakou roli hraje překlad, jelikož většina použitých studií byla v anglickém jazyce. Dle zadaných vyhledávacích hesel byly utvořeny i podkapitoly přehledové studie. Každá podkapitola zahrnuje oblast života, která má co do činění s neuroticismem a s jeho projevy. Konkrétně bylo zjištěno, že neuroticismus ovlivňuje spánek a zapříčiňuje některé poruchy spánku. Závislosti jsou další oblastí, kde je znát vliv neuroticismu. Celkový souhrnný název těchto skupin byl životní styl. Neuroticismus má negativní účinky na zdravotní stav člověka. Tomuto tématu se věnuje podkapitola druhá. Skrze několik zahraničních studií byl vysvětlen vztah neuroticismu a partnerství, potažmo rodičovství. Pracovní aspekty jsou také silně ovlivněny a nyní už čtenář ví, že lidé s vysokou mírou neuroticismu mají problém např. se soustředěním. To, že je kvalita života negativně poznamenána neuroticismem, je známý fakt. Ale právě proto i tato oblast tvoří další podkapitulu přehledové studie. Posttraumatický stres je v kombinaci s vysokou mírou neuroticismu daleko hůře zvládnutelný a dopady tohoto spojení jsou popsány v podkapitole č. 7.

Přínosem této práce je přeložení a sepsání několika desítek zahraničních výzkumů, které byly v rámci přehledové studie rozděleny dle tematického zaměření a seskupeny v uceleném textu. Tím se čtenáři naskytla možnost dozvědět se o výzkumech, které většinou v českém jazyce publikovány nebyly a udělat si přehled o projevech neuroticismu na konkrétních příkladech.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce je vypracována za účelem poskytnutí čtenáři určitého přehledu o výzkumech, které souvisí s neuroticismem. Nejprve seznámí čtenáře s teoretickým základem neuroticismu a jeho projevy. Druhá, analytická část práce, se díky několika desítkám vybraných výzkumů snaží zachytit aspekty lidského života, které jsou ovlivněny neuroticismem. Vybrané aspekty jsou představeny v podkapitolách přehledové studie. Uvedené podkapitoly nepředstavují všechny možné oblasti, které by se do této práce mohly řadit, ale byly vybrány oblasti důležité a zajímavé.

Summary

This Bachelor thesis was written to provide to readers the overview of studies that are related to neuroticism. At first, the reader learns some theoretical information about neuroticism and its symptoms. In the second analytical part of this thesis there are described some life aspects which are influenced by neuroticism. This description is given through several dozen studies. The chosen life aspects are described in the subsections of the overview study. These subsections aren't representatives of all possible aspects which could be used, but were selected because they are important and interesting.

SEZNAM LITERATURY**Literatura:**

DRAPELA, Victor J., 1997. *Přehled teorií osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-134-7.

HARTL, Pavel, 1996. *Psychologický slovník*. 3. vyd. v ČR. Praha: Budka. ISBN 8090154905.

HORNEY, Karen, 2007. *Neurotická osobnost naší doby*. Vyd. 1. Praha: Portál. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-7367-219-5.

KOLAŘÍKOVÁ, Olga, 2005. *Téma osobnostních rysů v psychologii dvacátého století*. Vyd. 1. Praha: Academia. ISBN 80-200-1214-1.

KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ, c2006. *Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén, Makropulos. ISBN 80-7262-410-5.

KULIŠŤÁK, Petr, 2011. *Neuropsychologie*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-891-3.

MATOUŠEK, Oldřich, 1986. *Kontexty neuróz*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství.

NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1680-5.

ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Vyd. 5., rozš., V Grada Publishing 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1174-4.

SCHREDL, Michael, Christine LANDGRAF a Oxana ZEILER, 2003. Nightmare Frequency, Nightmare Distress and Neuroticism. *North American Journal of Psychology*. 5(3), 345-350.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2010. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1832-6.

Elektronické zdroje:

AZIZ, Shahnaz a Casie L. TRONZO. EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN WORKAHOLISM FACETS AND PERSONALITY TRAITS: A REPLICATION IN AMERICAN WORKERS. *Psychological Record* [online]. 2011, 61(2), 269-285 [cit. 2016-03-05]. ISSN 00332933. Dostupné z:
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=18&hid=4114>

BILLSTEDT, E., I. SKOOG, P. DUBERSTEIN, et al. A 37-year prospective study of neuroticism and extraversion in women followed from mid-life to late life. *Acta Psychiatrica Scandinavica* [online]. 2014, **129**(1), 35-43 [cit. 2016-03-06]. DOI: 10.1111/acps.12093. ISSN 0001690X. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d91f4f75-4d37-4eda-9f73-d482d816cc31%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4114>

BOBIĆ, Jasminka. Subjective Estimation of the Quality of Life in Relation to Neuroticism. *Archives of Industrial Hygiene* [online]. 2012, **63**, 17-22 [cit. 2016-03-19]. DOI: 10.2478/10004-1254-63-2012-2141. ISSN 00041254. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5f5967e4-7526-4950-8a0e-e553a2c6849a%40sessionmgr4003&vid=5&hid=4212>

BULLOCK-YOWELL, Emily, Corey A. REED, Richard S. MOHN, Jacob GALLES, Gary W. PETERSON a Robert C. REARDON. Neuroticism, Negative Thinking, and Coping With Respect to Career Decision State. *Career Development Quarterly* [online]. 2015, **63**(4), 333-347 [cit. 2016-03-13]. DOI: 10.1002/cdq.12032. ISSN 08894019. Dostupné z:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=33604273-005c-4746-a96f-c6e77ceddf3e%40sessionmgr112&vid=7&hid=105>

DONG, Guangheng, Jiangyang WANG, Xuelong YANG a Hui ZHOU. Risk personality traits of Internet addiction: A longitudinal study of Internet-addicted Chinese university students. *Asia-Pacific Psychiatry* [online]. 2013, **5**(4), 316-321 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1111/j.1758-5872.2012.00185.x. ISSN 17585864. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=21&hid=4114>

DUGGAN, Katherine A., Howard S. FRIEDMAN, Elizabeth A. MCDEVITT a Sara C. MEDNICK. Personality and Healthy Sleep: The Importance of Conscientiousness and Neuroticism. *PLoS ONE* [online]. 2014, **9**(3), 1-11 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1371/journal.pone.0090628. ISSN 19326203. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=24&hid=4114>

ENGELHARD, Iris M., Marcel A. VAN DEN HOUT a Merel KINDT. The relationship between neuroticism, pre-traumatic stress, and post-traumatic stress: a prospective study. *Personality* [online]. 2003, **35**(2), 381-388 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1016/S0191-8869(02)00200-3. ISSN 01918869. Dostupné z: [http://ac.els-cdn.com/S0191886902002003/1-s2.0-S0191886902002003-main.pdf?_tid=81722fa8-e2e7-11e5-96e7-](http://ac.els-cdn.com/S0191886902002003/1-s2.0-S0191886902002003-main.pdf?_tid=81722fa8-e2e7-11e5-96e7-0000aacb360&acdnat=1457192144_3bc752c194ec211e898249b15dfbf395)

[0000aacb360&acdnat=1457192144_3bc752c194ec211e898249b15dfbf395](http://ac.els-cdn.com/S0191886902002003/1-s2.0-S0191886902002003-main.pdf?_tid=81722fa8-e2e7-11e5-96e7-0000aacb360&acdnat=1457192144_3bc752c194ec211e898249b15dfbf395)

FINN, Christine, Kristin MITTE a Franz J. NEYER. The Relationship-specific Interpretation Bias Mediates the Link between Neuroticism and Satisfaction in Couples. *European Journal of Personality* [online]. 2013, **27**(2), 200-212 [cit. 2016-03-05]. DOI:

10.1002/per.1862. ISSN 08902070. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=29&hid=4114>

FRIGON, Jean-Yves. EXTRAVERSION, NEUROTICISM AND STRENGTH OF THE NERVOUS SYSTEM. *British Journal of Psychology* [online]. 1976, **67**(4), 467-474 [cit. 2016-03-13].

ISSN 00071269. Dostupné z:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=33604273-005c-4746-a96f-c6e77ceddf3e%40sessionmgr112&vid=12&hid=105>

GURTMAN, Clint G., Rachel MCNICOL a Jane A. MCGILLIVRAY. The role of neuroticism in insomnia. *Clinical Psychologist*[online]. 2014, **18**(3), 116-124 [cit. 2016-03-05]. DOI:

10.1111/cp.12029. ISSN 13284207. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=9&hid=4114>

HESS, Brian, Martin F. SHERMAN a Mark GOODMAN. Eveningness Predicts Academic Procrastination: The Mediating role of Neuroticism. *Journal of Social Behavior* [online].

2000, **15**(5), 61-74 [cit. 2016-03-19]. ISSN 08861641. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5f5967e4-7526-4950-8a0e-e553a2c6849a%40sessionmgr4003&vid=13&hid=4212>

HUTCHINSON, James G. a John M. RUIZ. Neuroticism and Cardiovascular Response in Women: Evidence of Effects on Blood Pressure Recovery. *Journal of Personality* [online].

2011, **79**(2), 277-302 [cit. 2016-03-27]. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2010.00679.x. ISSN 00223506. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=fa2c96f6-2d62-490e-9eb3-b470d19af002%40sessionmgr4005&vid=8&hid=4212>

JOKELA, Markus, Alexandra ALVERGNE, Thomas V. POLLET a Virpi LUMMAA. Reproductive behavior and personality traits of the Five Factor Model. *European Journal of Personality* [online].

2011, **25**(6), 487-500 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1002/per.822. ISSN 08902070. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=32&hid=4114>

KORNØR, Hege a Hilmar NORDVIK. Five-factor model personality traits in opioid dependence. *BMC Psychiatry*[online]. 2007, **7**(37-6), 37-42 [cit. 2016-03-05]. DOI:

10.1186/1471-244X-7-37. ISSN 1471244X. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=35&hid=4114>

LARSON, Jeffrey H., Ryan W. BLICK, Jeffrey B. JACKSON a Thomas B. HOLMAN. Partner Traits That Predict Relationship Satisfaction for Neurotic Individuals in Premarital Relationships. *Journal of Sex* [online]. 2010, **36**(5), 430-444 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1080/0092623X.2010.510778. ISSN 0092623X. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=39&hid=4114>

LEVINE, Stephen Z. a Chris J. JACKSON. Eysenck's theory of crime revisited: Factors or primary scales? *Legal* [online]. 2004, **9**(1), 135-152 [cit. 2016-03-27]. ISSN 13553259.

Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=fa2c96f6-2d62-490e-9eb3-b470d19af002%40sessionmgr4005&vid=5&hid=4212>

MALTBY, John a Liza DAY. Romantic Acts as a Correlate of Social Desirability, Neuroticism, and Extraversion. *Journal of Psychology* [online]. 2000, **134**(4), 462-464 [cit. 2016-03-06]. ISSN 00223980. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d91f4f75-4d37-4eda-9f73-d482d816cc31%40sessionmgr4001&vid=4&hid=4114>

MEHROOF, Mehwash a Mark D. GRIFFITHS. Online Gaming Addiction: The Role of Sensation Seeking, Self-Control, Neuroticism, Aggression, State Anxiety, and Trait Anxiety. *CyberPsychology, Behavior* [online]. 2010, **13**(3), 313-316 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1089/cyber.2009.0229. ISSN 21522715. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=42&hid=4114>

MÖLLER, Kristiina. The longitudinal and concurrent role of neuroticism for partner relationships. *Scandinavian Journal of Psychology* [online]. 2004, **45**(1), 79-83 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1111/j.1467-9450.2004.00381.x. ISSN 00365564. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=15&hid=4114>

MROCZEK, Daniel K., Avron SPIRO a Nicholas A. TURIANO. Do health behaviors explain the effect of neuroticism on mortality? Longitudinal findings from the VA Normative Aging Study. *Journal of Research in Personality* [online]. 2009, **43**(4), 653-659 [cit. 2016-03-13]. DOI: 10.1016/j.jrp.2009.03.016. ISSN 00926566. Dostupné z: [http://ac.els-cdn.com/S0092656609001020/1-s2.0-S0092656609001020-main.pdf?_tid=eea71b28-e90f-11e5-9dd7-](http://ac.els-cdn.com/S0092656609001020/1-s2.0-S0092656609001020-main.pdf?_tid=eea71b28-e90f-11e5-9dd7-0000aacb35e&acdnat=1457869214_1a1c467778e2faf6668d47c08600d7f6)

[0000aacb35e&acdnat=1457869214_1a1c467778e2faf6668d47c08600d7f6](http://ac.els-cdn.com/S0092656609001020/1-s2.0-S0092656609001020-main.pdf?_tid=eea71b28-e90f-11e5-9dd7-0000aacb35e&acdnat=1457869214_1a1c467778e2faf6668d47c08600d7f6)

MULDER, Saskia F. a Marcel A. G. AKEN. Socially Anxious Children at Risk for Victimization: The Role of Personality. *Social Development* [online]. 2014, **23**(4), 719-733 [cit. 2016-03-19]. DOI: 10.1111/sode.12068. ISSN 0961205X. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5f5967e4-7526-4950-8a0e-e553a2c6849a%40sessionmgr4003&vid=8&hid=4212>

OGLE, Christin M., David C. RUBIN a Ilene C. SIEGLER. Changes in Neuroticism Following Trauma Exposure. *Journal of Personality* [online]. 2014, **82**(2), 93-102 [cit. 2016-03-05].

DOI: 10.1111/jopy.12037. ISSN 00223506. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4114>

RAMSAWH, Holly J., Sonia ANCOLI-ISRAEL, Sarah G. SULLIVAN, Carla A. HITCHCOCK a Murray B. STEIN. Neuroticism Mediates the Relationship Between Childhood Adversity and Adult Sleep Quality. *Behavioral Sleep Medicine* [online]. 2011, **9**(3), 130-143 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1080/15402002.2011.583895. ISSN 15402002. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=45&hid=4114>

REIS, Olaf, Mareike DÖRNTE a Holger VON DER LIPPE. Neuroticism, social support, and the timing of first parenthood: A prospective study. *Personality* [online]. 2011, **50**(3), 381-386 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1016/j.paid.2010.10.028. ISSN 01918869. Dostupné z:

http://ac.els-cdn.com/S0191886910005246/1-s2.0-S0191886910005246-main.pdf?tid=988c3272-e2e9-11e5-8638-0000aab0f6b&acdnat=1457193042_167a90c43942e5ef77c69e09bf30f92d

RIESE, Harriëtte, Harold SNIEDER, Bertus F. JERONIMUS, Tellervo KORHONEN, Richard J. ROSE, Jaakko KAPRIO a Johan ORMEL. Timing of Stressful Life Events Affects Stability and Change of Neuroticism. *European Journal of Personality* [online]. 2014, **28**(2), 193-200 [cit. 2016-03-06]. DOI: 10.1002/per.1929. ISSN 08902070. Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d91f4f75-4d37-4eda-9f73-d482d816cc31%40sessionmgr4001&vid=9&hid=4114>

ROCHA LOPES, Daniela, Kees VAN PUTTEN a Peter Paul MOORMANN. The Impact of Parental Styles on the Development of Psychological Complaints. *Europe's Journal of Psychology* [online]. 2015, **11**(1), 155-168 [cit. 2016-03-13]. DOI: 10.5964/ejop.v11i1.836. ISSN 18410413. Dostupné z:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=33604273-005c-4746-a96f-c6e77ceddf3e%40sessionmgr112&vid=4&hid=105>

SALEMINK, E., P.A.C. VAN LIER, W. MEEUS, S.F. RAAIJMAKERS a R.W. WIERS. Implicit alcohol-relaxation associations in frequently drinking adolescents with high levels of neuroticism. *Addictive Behaviors* [online]. 2015, **45**(2015), 8-13 [cit. 2016-03-05]. DOI:

10.1016/j.addbeh.2015.01.002. ISSN 03064603. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0306460315000039/1-s2.0-S0306460315000039-main.pdf?_tid=f81ac94c-e2e9-11e5-8216-00000aab0f6b&acdnat=1457193202_60d2b39e81602943f3fa49331ac0d365

SHEPHERD, Daniel, Marja HEINONEN-GUZEJEV, Michael J. HAUTUS a Kauko HEIKKILÄ. Elucidating the relationship between noise sensitivity and personality. *Noise* [online]. 2015, **17**(76), 165-171 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.4103/1463-1741.155850. ISSN 14631741. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=52&hid=4114>

SOBOL-KWAPINSKA, Malgorzata. Calm down — It's only neuroticism. Time perspectives as moderators and mediators of the relationship between neuroticism and well-being. *Personality* [online]. 2016, **94**(2016), 64-71 [cit. 2016-03-19]. DOI: 10.1016/j.paid.2016.01.004. ISSN 01918869. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0191886916300046/1-s2.0-S0191886916300046-main.pdf?_tid=540ea526-edf2-11e5-b77a-00000aab0f02&acdnat=1458406255_b20a1079dc35d78f143b070709f47c2a

TERRACCIANO, Antonio a Paul T. COSTA JR. RESEARCH REPORT Smoking and the Five-Factor Model of personality. *Addiction* [online]. 2004, **99**(4), 472-481 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2004.00687.x. ISSN 09652140. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=55&hid=4114>

UPPAL, Nishant. Moderation Effects of Job Characteristics on the Relationship Between Neuroticism and Job Performance. *International Journal of Selection* [online]. 2014, **22**(4), 411-421 [cit. 2016-03-05]. DOI: 10.1111/ijisa.12087. ISSN 0965075X. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9f7d01f4-bf72-40ab-bafe-8eb677d756a2%40sessionmgr4001&vid=58&hid=4114>

WESTON, Sara J. a Joshua J. JACKSON. Identification of the healthy neurotic: Personality traits predict smoking after disease onset. *Journal of Research in Personality* [online]. 2015, **54**(2015), 61-69 [cit. 2016-03-06]. DOI: 10.1016/j.jrp.2014.04.008. ISSN 00926566. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0092656614000440/1-s2.0-S0092656614000440-main.pdf?_tid=54379712-e3b9-11e5-85aa-00000aab0f27&acdnat=1457282262_9bb71c702bc749a75cf97cc7dbe05414

WU, Chia-Yi, Ming-Been LEE, Shih-Cheng LIAO a Li-Ren CHANG. Risk Factors of Internet Addiction among Internet Users: An Online Questionnaire Survey. *PLoS ONE* [online]. 2015, **10**(10), 1-10 [cit. 2016-03-13]. DOI: 10.1371/journal.pone.0137506. ISSN 19326203. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=33604273-005c-4746-a96f-c6e77ceddf3e%40sessionmgr112&vid=15&hid=105>

XU, Huimin a Merrie L. BRUCKS. Are Neurotics Really More Creative? Neuroticism's Interaction With Mortality Salience in Determining Creative Interest. *Basic* [online]. 2011, **33**(1), 88-99 [cit. 2016-03-13]. DOI: 10.1080/01973533.2010.539962. ISSN 01973533. Dostupné z:
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=33604273-005c-4746-a96f-c6e77ceddf3e%40sessionmgr112&vid=18&hid=105>

